

บทที่ ๔

ปาจิตตยิกัณฑ์

พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต

วัตถุประสงค์ประจำบทเรียน

เมื่อเรียนบทนี้แล้วนิสิตสามารถ

อธิบายปาจิตตีย์ ๑๑๖ สิกขาบทได้

อธิบายเหตุเกิด สถานและบุคคลที่สำคัญได้

อธิบายขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบทได้

เนื้อหาโดยสังเขป

สาระสำคัญในปาจิตตีย์กัณฑ์

๔.๑ ความนำ

คำว่า ปาจิตตีย์ แปลว่า อาบัติที่ยังกุศลจิตให้ตกไป มีวิเคราะห์ว่า กุศลจิตต์ ปาเตตตี ปาจิตตีย์. ยังจิตอันเป็นกุศล ย่อมให้ตกไป เพราะเหตุหนึ่ง ชื่อว่า ปาจิตตีย์ (จิตต สหุပ္ปท+ปต ปตเน ในการตกไป+ณ+ณย) หมายความว่า เมื่อต้องอาบัติปาจิตตีย์แล้ว จะเป็นเหตุทำให้กุศลจิตตกไป อาบัติปาจิตตีย์มี ๙๒ สิกขาบทสำหรับภิกษุ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุทธิกาปาจิตตีย์ แปลว่า ปาจิตตีย์ล้วน อาบัติปาจิตตีย์เป็นลหุกาบัติ คืออาบัติเบา และเป็นสเทกิจฉา คือยังพอแก้ไขได้ เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว สามารถพ้นได้ด้วย การแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ เป็นชื่อบทบัญญัติ ๙๒ สิกขาบท

สำหรับภิกษุณี ปาจิตตีย์ ๑๖๖ สิกขาบทมีขั้นตอนการบัญญัติสิกขาบท เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นมีคนตำหนิติเตียน ภิกษุณีทั้งหลายผู้มักน้อย ได้ยินพวกชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทนา ได้นำเรื่องนี้ไปบอกให้ภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุจึงนำเรื่องนี้ไป กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามเรื่องราวทั้งหมดแล้ว ทรงตำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ อย่าง

๔.๒ ลक्षणวรรค หมวดว่าด้วยกระเทียม

๔.๒.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการขอกระเทียม

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น อุบาสกคนหนึ่งปวารณาด้วยกระเทียม^๑กับภิกษุณีสงฆ์ไว้ และสั่งคนเฝ้าไว้ว่า ถ้าภิกษุณีทั้งหลายมาจ้งถวายเธอไปรูปละ ๒-๓ กำ ครั้งนั้น มีมหรสพในกรุงสาวัตถี กระเทียมที่เขานำมาเก็บไว้ได้หมดลง ภิกษุณีทั้งหลายเข้าไปหาอุบาสกนั้นขอกระเทียม (ลสุณฺ (รส+อุณ)กระเทียม อมพิเลนเกน รเสน อูรตาย ลสุณฺ กระเทียม ชื่อว่าลสุณ เพราะอ่อนรสเปรี้ยวอย่างเดียว(มีทุกรส ยกเว้นรสเปรี้ยว)(อาเทศ ร เป็น ล,นเป็นณ ,รฺสสะ อุเป็นอุ,ลบสระหน้า) ลสตีติ ลสุณฺ กระเทียมที่ชอบ ชื่อว่า ลสุณะ(ลส กนฺตีย+ยุ,อาเทศ ยุ เป็นอน,อ เป็น อุ, น เป็น ณ) อดญตเรน อุปาสเกน ภิกษุณีสงฺโฆ ลสุณฺเนน ปวาริตฺโต โทติ^๒ อุบาสกท่านหนึ่งปวารณา ภิกษุณีสงฆ์ด้วยกระเทียม กระเทียมมีอีกหลายศัพท์ เช่นมโหสธ,อริฏฐ,โรสน)

อุบาสกนั้นจึงให้ไปที่ไร่ ภิกษุณีอุลลันทาไปที่ไร่แล้วให้นำกระเทียมไปเป็นจำนวนมากโดยไม่รู้จักประมาณ คนเฝ้าไร่จึงตำหนิ ประณาม โพนทนา ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ทรงตำหนิภิกษุณี อุลลันทาโดยประการต่าง ๆ แล้ว ทรงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายให้เหมาะ สมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้น ทรงยกนิทานมาว่า

¹ มาคธิกะ(ชื่อกระเทียม) เป็นชื่อเฉพาะของกระเทียมพันธุ์นี้ เพราะเกิดในแคว้นมคธ กระเทียมชนิดนี้ หนึ่งต้นจะมีหลายหัวติดกันเป็นพวง ไม่ใช่หัวเดียว วิ.อ. ๒/๗๕๕/๔๘๘ กระเทียมชนิดอื่นๆ มีลักษณะต่างจากกระเทียมมาคธิกะ เฉพาะสีและเยื่อเท่านั้น (วิ.อ. ๒/๗๕๗/๔๘๘) แต่พระวินัยปิฎก ฉบับ “PALI TEXT SOCIETY กล่าวว่าคำว่า “กระเทียมเหลือง” หมายถึง หัวหอม “กระเทียมแดง” หมายถึง หัวผักกาด “กระเทียมเขียว” หมายถึง สมอเหลือง (The Book of the Discipline Vol.III, PP ๒๔๕, PTS.) ปลณฺฑุ(ปลฺทฺธิ คณฺเน+อุ)หอมแดง.ปลณฺฑียเตติ ปลณฺฑุ หอมแดงที่เขาได้กลั่น ชื่อว่า ปลณฺฑุ (ลงนิกคหิตอาคม,อาเทศนิกคหิตเป็น ณ)

² วิ.ภิกษุณี.๓/๗๕๓/๗๖

□ เรื่องเคยมีมาแล้วภิกษุณีถูกลนันทาเคยเป็นภรรยาของพราหมณ์ คนหนึ่ง มีธิดา ๓ คน ชื่อนันทา นันทวดี สุนทรินันทา ภิกษุทั้งหลาย ต่อมาพราหมณ์นั้นตายไปเกิดเป็นหงส์ตัวหนึ่ง มีขนเป็นทองคำล้วน หงส์ นั้นมาสลัดขนทองคำให้แก่ธิดาเหล่านั้นคนละขน ต่อมาภิกษุณีถูกลนันทาคิดว่า “หงส์ตัวนี้สลัด ขนให้พวกเรา คนละขนเท่านั้น” จึงจับพญาหงส์ถอนขนจนหมด แต่ขนที่งอกขึ้นใหม่ กลายเป็นสีขาว ในครั้งนั้น ภิกษุณี ถูกลนันทาเสื่อมจากทองคำเพราะความโลภเกินไป บัดนี้ก็เสื่อมจากกระเทียม ได้สิ่งใด ควรพอใจสิ่งนั้น ความ โลภเกินไปเป็นความชั่วร้าย(เหมือน)ถูกลนันทาจับพญาหงส์แล้วเสื่อมจากทอง” รับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ลสุณฺ์ ขาเทยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ๓³

ก็ภิกษุณีใดฉันกระเทียม ต้องอาบัติปาจิตตีย์⁴

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า กระเทียม พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงกระเทียมชื่อมาคิจะ๑

ภิกษุณีรับประเคนด้วยตั้งใจว่า จะฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฉัน ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน

บทภาชนีย์

ไม่ใช่กระเทียม ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกระเทียม ฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ไม่ใช่กระเทียม ภิกษุณีไม่แน่ใจ ฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ไม่ใช่กระเทียม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ใช่กระเทียม ฉัน ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีฉันกระเทียมเหลือง๑
๒. ภิกษุณีฉันกระเทียมแดง
๓. ภิกษุณีฉันกระเทียมเขียว
๔. ภิกษุณีฉันกระเทียมต้นเดียว
๕. ภิกษุณีฉันกระเทียมปรุงในแกง
๖. ภิกษุณีฉันกระเทียมปรุงในเนื้อ
๗. ภิกษุณีฉันกระเทียมเจียวน้ำมัน
๘. ภิกษุณีฉันกระเทียมปรุงในยาฝักสด
๙. ภิกษุณีฉันกระเทียมปรุงในแกงอ่อม
๑๐. ภิกษุณีวิกลจริต
๑๑. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

³ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๗๙๔ /๗๘

⁴ วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๗๙๔ /๑๒๙

๔.๒.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการถอนขนในที่แคบ

เรื่องภิกษุณีฉัพพัคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ให้ถอนขนในที่แคบ เปลือยกายอาบน้ำท่าเดียวกันกับพวกหญิงแพศยา ในแม่น้ำจิวรตี พวกหญิงแพศยาตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้ริโภคกาม

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี สมพาธะ โลมัม สัหฺราเปยฺย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ⁵

ภิกษุณีใดให้ถอนขนในที่แคบ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ที่แคบ คือ รักแร้ทั้ง ๒ ข้าง บริเวณองค์กำเนิดให้ถอนขนแม่เส้นเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ให้ถอนขนหลายเส้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีถอนขนเพราะอาพาธเป็นเหตุ
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการสัมผัสสองคักำเนต

เรื่องภิกษุณี ๒ รูป

ภิกษุณี ๒ รูปถูกความไม่ยินดีบีบคั้น จึงเข้าไปสู่ห้องชั้นในแล้วใช้ฝ่ามือตบองค์กำเนิดกัน ภิกษุณีทั้งหลายพากันวิ่งเข้าไปตามเสียงนั้นแล้ว ได้กล่าวกับภิกษุณีทั้ง ๒ รูปนั้นว่า แม่เจ้า ทำไม พวกท่านจึงทำมิตีมีร้ายกับชายเล่า ภิกษุณีทั้งสองปฏิเสธแล้วเล่าเรื่องนั้น ให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ตลฆาตเก ปาจิตฺตียนฺติ ฯ⁶

ภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะใช้ฝ่ามือตบองค์กำเนิด

สิกขาบทวิภังค์

ใช้ฝ่ามือตบองค์กำเนิด คือ ภิกษุณียินดีการสัมผัส โดยที่สุตใช้กสิบบัวตีที่องค์กำเนิด ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

⁵ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๗๙๙ /๗๙

⁶ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๘๐๓ /๘๐

๑. ภิกษุณีสัมผัสเพราะอาพาธเป็นเหตุ๑
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการใช้ท่อนยาง

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ครั้งนั้น อติตนางสนมของพระราชินีไปบวช อยู่ในสำนักภิกษุณี ภิกษุณีรูปหนึ่งถูกความไม่ยินดียิ่งปีบคั้น จึงเข้าไปหาภิกษุณี(ผู้เคยเป็นนางสนม)นั้นถามว่า “แม่เจ้า พระราชาเสด็จไปหาท่านนาน ๆ ครั้ง ท่านทนอยู่ได้อย่างไร” ดิฉันใช้ท่อนยาง” ท่อนยางนี้เป็นอย่างไร ต่อมาภิกษุณีนั่งใช้ท่อนยางแล้วลืมหูล้างวางทิ้งไว้ในที่แห่งหนึ่ง ภิกษุณีทั้งหลายเห็นท่อนยางมีแมลงวันตอมจึงถามภิกษุณีนั่งทราบความจริงแล้ว บรรดาภิกษุณีที่เป็นผู้มีก้นน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนา พระผู้มีพระภาคจึงสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดง ดังนี้

พระบัญญัติ

ชตุมฺภุสเก ปาจิตฺตियฺนติ ฯ⁷

ภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะใช้ท่อนยาง

สิกขาบทวิภังค์

ท่อนยาง ได้แก่ สิ่งที่ทำด้วยยาง ท่อนยางที่ทำด้วยไม้ ท่อนยางที่ทำด้วยแปง ท่อนยางที่ทำด้วยดิน ภิกษุณียินดีการสัมผัสโดยที่สอดแมสอดกลีบอุบลเข้าองค์กำเนิด ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีใช้ท่อนยางเพราะอาพาธเป็นเหตุ
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการใช้น้ำชำระ

เรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้ว ถวายอภิวัตแล้วยืนในที่ใต้ลม กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค มาตุคาม(มาตุ+คาม) สตรี,ผู้หญิง. มาตุยา คาโม วีย คาโม อสสาติ มาตุคาโม หญิงผู้มีบ้านเป็นเหมือนบ้านของมารดา ชื่อว่า มาตุคามะ,มาตา วีย คจจตติติ วา มาตุคาโม หรือผู้หญิงถึงความเหมือนแม่ ชื่อว่ามาตุคามะ (มาตุสทหุปปท+คมุ คมนเน+ณ,ลพ ณ,วุทธิ อเป็น อ) มาตา วีย คสสติติ วา มาตุคาโม หรือหญิงผู้กินเหมือนแม่(เจ้าของเรือน ชื่อว่า มาตุคามะ(มาตุสทหุปปท+คส อทเน+ม,ลพส,ทีฆะ อ เป็น อ)มาตา วีย คายตติติ วา มาตุคาโม ผู้หญิงผู้ขับกล่อมเหมือนแม่ ชื่อว่ามาตุคามะ

⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๐๗ /๘๑

(มาตุสทุพปท+คา สทุเท+ม).มาตุคาโม นาม มนุสสุตถิ น ยกชี น เปตี น ตีรจฉานคตา⁸ หนีงมนุขย์ ชื่อว่า มาตุคาม มีใช้นางยักษ์ มีใช้นางเปตร มีใช้สัตว์ตีรจฉานตัวเมีย. ปณจหิ ภิกขเว องเคหิ สมณนาคโต มาตุคาโม เอกนตมนาโป โหติ ปุริสสส,กตเมหิ ปณจหิ,รูปวา จ โหติ โภควา จ โหติ ทกโข จ โหติ อนลโส ปชณจสส ลภตี⁹ ภิกขุทั้งหลาย หนีงผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จึงควรเป็นที่พอใจของบุรุษ,องค์ ๕ คือ มีรูปงาม มีโภคทรัพย์ มีศีล มีความอดทน และไม่เกียจคร้าน ย่อมได้เป็นภรรยาของบุรุษนั้น) กลิ่นไม่ดี”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุณีทั้งหลาย จงใช้น้ำชำระทำความสะอาด” ทรงชี้แจงให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีเห็นชัด ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่วักกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่น ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ลำดับนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วจากไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุณีใช้น้ำชำระทำความสะอาดได้

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ภิกษุณีรูปหนึ่งทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตน้ำชำระทำความสะอาด” จึงใช้น้ำชำระทำความสะอาดลึกเกินไป ทำให้เกิดแผลขึ้นที่องค์กำเนิด ครั้งนั้น เธอบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนั้นเป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

อุทกสุทธิกั ปน ภิกขุณียา อาทียมานาย ทวงคุลพพพรมิ อาทาทพพํ ตั อติกกามาเนติยา ปาจิตติยานติ ฯ¹⁰

ภิกษุณีผู้จะใช้น้ำชำระทำความสะอาด พึงใช้น้ำชำระทำความสะอาดลึกเพียง ๒ ข้องคุลีเป็นอย่างมาก ให้เกินกำหนดนั้น ต้องอาบัติปาจิตติย¹¹

สิกขาบทวิภังค์

น้ำชำระทำความสะอาด หมายถึงน้ำชำระบริเวณองค์กำเนิด ใช้น้ำชำระลึกเพียง ๒ ข้องใน ๒ องคุลี เป็นอย่างมาก ภิกษุณียินดีการสัมผัสให้ล่วงเลยเข้าไปโดยที่สุดเพียงปลายเส้นผม ต้องอาบัติปาจิตติย

บทภาชนีย์

ทุกทุกกภู

หย่อนกว่า ๒ ข้องคุลี ภิกษุณีสำคัญว่าเกิน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกภู

หย่อนกว่า ๒ ข้องคุลี ภิกษุณีสำคัญว่าหย่อนกว่า ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

⁸ วิ.มหาวิ.๑/๒๗๑/๑๙๕

⁹ ส.สพ.๑๘/๒๘๐/๒๑๙

¹⁰ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๘๑๑ /๘๓

¹¹ วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๘๑๑ /๑๓๘

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีชำระสิกเพียง ๒ ข้อองค์เป็นอย่างมาก
๒. ภิกษุณีชำระสิกไม่ถึง ๒ ข้อองค์
๓. ภิกษุณีชำระสิกเกินเพราะอาพาธเป็นเหตุ
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการปรนินิบัติ

เรื่องภิกษุณีอดีตภรรยาฆาตกรรม

ครั้งนั้น มหาภิกษุณีชื่ออาโรหิตะบวช ในสำนักภิกษุ อดีตภรรยาของท่านบวชในสำนักภิกษุณี ขณะที่ท่านกำลังฉัน ภิกษุณีนั้นเข้าไปเป็นปรนินิบัติอยู่ใกล้ ๆ ด้วยน้ำฉันและการพัดวี พุดเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว พุดมากเกินไป ภิกษุณีนั้นจึงต่อว่าภิกษุณีนั้นว่า “น้องหญิงอย่าได้ทำอย่างนี้ เรื่องนี้ไม่สมควร” ภิกษุณีนั้นกล่าวว่า “เมื่อก่อนท่านทำอย่างนี้ ๆ ก็บัดฉัน บัดนี้ เพียงเท่านั้น ก็ทนไม่ได้” จึงครอบชันท้าลงบนศีรษะแล้วใช้พัดตี

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ภิกษุสส ภุชชตสส ปานีเยน วา วิรูปเนน วา อุปติฏฺเฐยเย ปาจิตฺติยฺนติ ฯ¹²

ก็ภิกษุณีใดปรนินิบัติภิกษุผู้กำลังฉันอยู่ด้วยน้ำดื่มหรือด้วยการพัดวี ต้องอาบัติปาจิตตีย์¹³

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ปรนินิบัติอยู่ ความว่า ยืนอยู่ในระยะหัตถบาส ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ภิกษุณีปรนินิบัติอยู่นอกหัตถบาส ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุกำลังเคี้ยวของเคี้ยว ภิกษุณีเข้าไปปรนินิบัติ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีเข้าไปปรนินิบัติอนุปลัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปลัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปลัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปลัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปลัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีถวาย
๒. ภิกษุณีให้คนอื่นถวาย
๓. ภิกษุณีส่งอนุปลัมบันให้ปรนินิบัติ

¹² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๑๖ /๘๔

¹³ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๑๖ /๑๔๑

๔. ภิกษุณีวิภลจิริต
๕. ภิกษุณีตันบัญญัติ

๔.๒.๗ ลิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการขอข้าวเปลือกดิบ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ในฤดูเก็บเกี่ยว พวกภิกษุณีออกปากขอข้าวเปลือกดิบ(ธัญญา ธน อัจฉาย +ย ข้าวเปลือก ข้าวกล้า.ธเนยติ อัจฉยตีติ ธัญญา ข้าวเปลือกที่มนุษย์ต้องการ ชื่อว่าธัญญา(อาเทศ นย เป็น ญา,ช้อน ญา)คัมภีร์นันทถสังคหะกล่าวว่ “ธัญญา วีหีสู ธัญญาเก ธัญญาโย ปุณณวตีโรโต, ธัญญาช วาตามลกีสุ ธัญญา ศัพทน์ปุงสกลิงค์ใช้ในอรรถว่า ข้าวเปลือกและผู้มีข้าวเปลือกมาก,ธัญญาศัพทน์ปุงลิ่งค์ท่านกล่าวไว้ในอรรถผู้มีบุญ,ธัญญา ศัพทน์อิตถิลิงค์ใช้ในอรรถว่าลมและลูกมะขามป้อม”, มิคา ธัญญาณี ขาทนติ¹⁴ พวกสัตว์กัดกินข้าว นำไปในเมือง พอถึงประตูเมือง พวกคนเฝ้าประตูกักตัว ไว้ขอส่วนแบ่งแล้วปล่อยไป ครั้นกลับถึงสำนักได้บอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุณีทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อามกธณณัม วิณญาเปตวา วา ฯ วิณญาปาเปตวา¹⁵ วา ภชชิตวา วา ภชชาเปตวา วา โภจญญตวา วา โภจญญาเปตวา วา ปจิตวา วา ปจาเปตวา วา ภุญชเยย ปาจิตตียนติ ฯ¹⁶

ก็ภิกษุณีใดออกปากขอหรือใช้ให้ออกปากขอ ข้าวหรือใช้ให้ข้าว ตำหรือใช้ให้ตำหุงหรือใช้ให้หุง ข้าวเปลือกดิบแล้วฉัน¹⁷ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีออกปากขอเขามาฉันเพราะเหตุผลคืออาหาร
๒. ภิกษุณีออกปากขอปรินชาติ๑
๓. ภิกษุณีวิภลจิริต
๔. ภิกษุณีตันบัญญัติ

๔.๒.๘ ลิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการทิ้งอุจจาระเป็นต้นภายนอกฝา

เรื่องพราหมณ์คนหนึ่ง

¹⁴ ชุ.ชา.๒๗/๑๓๑/๒๘๖

¹⁵ ม. ย. วิณญิตวา

¹⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๒๑ /๘๖

¹⁷ ข้าวเปลือกดิบ ได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย หน้ำกับแก้ว ข้าวเอง ใช้ผู้อื่นให้ข้าวตัวเอง ใช้ผู้อื่นให้ตำ หุงเอง ใช้ผู้อื่นให้หุง ภิกษุณีรับประเคน ด้วยตั้งใจว่า “จะฉัน” ต้องอาบัติทุกกฏ ฉัน ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์ทุก ๆ คำกลืน

ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้เก็บส่วยส่งหลวง จึงสนานเกล้าแล้วเดินไปราชสำนัก ผ่านที่อยู่ภิกษุณี ภิกษุณีรูปหนึ่งถ่ายอุจจาระลงในหม้อแล้วเททิ้งภายนอกฝาาราดลงบนศีรษะของพราหมณ์นั้นพอดี พราหมณ์นั้นตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “หญิงชั่วหัวโล้นพวกนี้ไม่ใช่สมณะหญิง โฉนจึงเทหม้อคุณ ลงที่ศีรษะของเรา เราจักเผาสำนักพวกนาง” ถือคบเพลิงเข้าไปสำนักภิกษุณี

อุบาสกคนหนึ่งกำลังออกจากสำนักภิกษุณี ได้เห็นพราหมณ์นั้นถือคบเพลิงเดินเข้าไปสู่สำนัก จึงได้ถามพราหมณ์นั้นทราบเรื่องแล้ว กล่าวว่า “กลับเถิด พราหมณ์ผู้เจริญ เหตุการณ์นี้จัดว่าเป็นมงคล ท่านจะได้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ และจะได้ตำแหน่งนายด่านนั้น” พราหมณ์นั้นสนานเกล้าแล้วไปราชสำนัก ได้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ และได้ตำแหน่งนายด่านนั้น อุบาสกนั้นก็กลับเข้าไปสำนัก แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลายแล้วบริภาษ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อุจจารี วา ปัสสาวี วา สงการี วา วิฆาสี วา ติโรกุกุเท วา ติโรปากาเร วา ฉพเพทย วา ฉพทาเปยย วา ปาจิตตियนติ ฯ¹⁸

ก็ภิกษุณีใดเทหรือใช้ให้เทอุจจาระหรือปัสสาวะ หยากเยื่อหรือของเป็นเดนภายนอกฝาหรือภายนอกกำแพง ต้องอาบัติปาจิตตีย์¹⁹

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ฝา ได้แก่ ฝา ๓ ชนิด คือ (๑) ฝาอิฐ (๒) ฝาแผ่นศิลา (๓) ฝาไม้

กำแพง ๓ ชนิด คือ (๑) กำแพงอิฐ (๒) กำแพงศิลา (๓) กำแพงไม้

ตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ใช้ผู้อื่นให้เท ต้องอาบัติทุกกฏ ผู้รับคำสั่งครั้งเดียวแต่ เทหลายครั้ง ภิกษุณีผู้สั่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีดังต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมองดูก่อนแล้วจึงเท
๒. ภิกษุณีเทในที่ที่เขาไม่ใช่สัญจร
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการทิ้งอุจจาระเป็นต้นภายนอกกำแพง

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีเทอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง หยาก เยื่อบ้าง ของเป็นเดนบ้าง ทิ้งลงในนาข้าวเหนียว(ของพราหมณ์นั้น) พราหมณ์ตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุณี ผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ

¹⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๒๕ /๘๗

¹⁹ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๒๕ /๑๔๗

ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุจึงได้ นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อุจฉาริ วา ปสสาวิ วา สงการิ วา วิฆาสิ วา หริเต ฉทุเทยย วา ฉทุทาเปยย วา ปาจิตตียนติ ฯ²⁰

ก็ภิกษุณีใดเทหรือใช้ให้เทอุจฉาระหรือปสสาวะ หยากเยื่อหรือของเป็นเดนลงบนของเขียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์²¹

สิกขาบทวิภังค์

ของเขียว ได้แก่ บุพพชันชาติ²² (พืชที่ควรกินก่อน,พืชจำพวกข้าว ปุพพณณ ,ปุพพน (ปุพพ+อนน) บุพพชันชาติ,พืชที่ควรกินก่อน พืชจำพวกข้าว,สาธิลาทิเก ปุพพณณ ปุพพณณศัพท์ใช้ในอรรถว่าข้าวสาธิลเป็นต้น.อปรรณสส ปุพเพ ปวตต์ อนน ปุพพณณ,ปุพพนณจ ข้าวที่บุคคลกินก่อนอปรรณชาติ ชื่อว่าบุพพณณะและปุพพันนะ (ลบสรรหน้า,อาเทศ นน เป็น ณณ บ้าง)ปุพพาปรตตยจ เนส อาทิกปเป สมภวานสมภวเสน ทฎฐัพพี พิงทราบว่า พืชที่เป็นปุพพณณะและอปรรณณะนั้น เกิดขึ้นในกาลต้นกัป.ปุพพณณ นาม สาธิล วิหิ ยโว โคธุม กงคุ วรโก กุฑรูสโก²³ ข้าวสาธิล ข้าวเปลือก ข้าวฟ่างใหญ่ ข้าวละมาน ข้าวฟ่างเล็ก ลูกเดือย หญ้าก้ำกั๊ก ชื่อว่าบุพพชันชาติ อปรรณชาติ²⁴ พืชที่ควรกินทีหลัง, พืชสำหรับทำกับข้าว อปรรณ,อปรรณ(อป+อนน)อปรรณชาติ พืชที่ควรกินทีหลัง, พืชสำหรับทำกับข้าว.มคคาทิกเก ธณญวิเสเส อปรรณสทโท อปรรณศัพท์ที่ใช้ในอรรถว่า ชนิดของพืชมีถั่วเขียวเป็นต้น.ปุพพนนโต อปรภาเค ปวตต์ อนน อปรรณณ อปรรณณจ พืชที่บุคคลปลูกกินหลังจากปุพพณณะ ชื่อว่าอปรรณณะและอปรรณนะ(ลบสรรหน้า,อาเทศ นน เป็น ณณบ้าง)อปรรณณ นาม สุปเปย²⁵ พืชที่ควรทำเป็นกับข้าว ชื่อว่า อปรรณณะ ที่เขาปลูกไว้สำหรับ อุโปคบริโภค

เทเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ใช้ผู้อื่นให้เท ต้องอาบัติทุกกฏ ผู้รับคำสั่งครั้งเดียวแต่ เทหลายครั้ง ภิกษุณีผู้สั่งต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

²⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๒๙ /๘๙

²¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๒๙ /๑๕๐

²² ปุพพชันชาติ ได้แก่ ธัญญาชาติ ๗ ชนิด คือ ๑. ข้าวเปลือก ๒. ข้าวเจ้า ๓. หญ้าก้ำกั๊ก ๔. ข้าวละมาน ๕. ลูกเดือย ๖. ข้าวเหนียว ๗. ข้าวละมาน วิ.อ. ๑/๑๐๔/๓๖๘, สารตถ.ฎีกา ๒/๑๐๔/๑๗๖

²³ ขุ.จุฬ.๓๐/๑๔๖/๒๙๓

²⁴ อปรรณชาติ ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วราชมาส งา พืชผักที่กินหลังอาหารมากมาย อปรรณชาติทั้งหมด เช่นถั่วเขียว ถั่วราชมาส งา พืชผักที่กินหลังภัตตาหาร แม้จะไม่ได้ทรงห้ามไว้ แต่อุ่นโลมเข้ากับธัญญาชาติ ๗ อย่าง เพราะฉะนั้น จึงทรงห้ามฉันในเวลาตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงอรุณขึ้นวันใหม่เช่นกัน เข้ากับหลักมหาประเทศข้อ ๑ และข้อ ๒ วิ.อ. ๑/๑๐๔/๓๖๘, สารตถ.ฎีกา ๒/๑๐๔/๑๗๖, ส.สฬ.อ. ๑/๑๑๔/๑๓๑

²⁵ ขุ.จุฬ.๓๐/๑๔๖/๒๙๓,คัมภีร์อภิธานวรรณนา๔๕๐/๕๖๗

ไม่ใช่ของเขี้ยว ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นของเขี้ยว ภิกษุณีไม่แน่ใจ เทหรือใช้ให้เท ต้องอาบัติทุกกฏ
ไม่ใช่ของเขี้ยว ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ใช่ของเขี้ยว เทหรือใช้ให้เท ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมองดูก่อนแล้วจึงเท
๒. ภิกษุณีเทบนคันทา
๓. ภิกษุณีบอกเจ้าของก่อนแล้วจึงเท
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๒.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการดูการขบรื้องพ้อนรำ

เรื่องภิกษุณีฉัพพัคคีย์

ครั้งนั้น มีนางมหรสพบนยอดเขา พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์พากันไปดูมหรสพบนยอดเขา พวกชาวบ้านจึง
ตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ทำเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้วิโรคคากาม

พระผู้พระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่ง
ให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี นจจํ วา คีตํ วา วาทิตํ วา ทสฺสนาย คจฺเจยฺย ปาจิตฺตยฺนติ ฯ²⁶

ก็ภิกษุณีได้ไปดูการพ้อนรำ การขบรื้อง หรือการประโคมดนตรี ต้องอาบัติปาจิตตีย์²⁷

สิกขาบทวิภังค์

การพ้อนรำอย่างใดอย่างหนึ่ง การขบรื้อง การประโคมดนตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง

บทภาชนีย์

ภิกษุณีเดินไปเพื่อที่จะดู ต้องอาบัติทุกกฏ ยืนอยู่ในที่ที่พอจะมองเห็นหรือได้ยิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์
พันสายตาไปแล้วกลับแลดูหรือฟังอีก ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุณีเดินไปเพื่อจะดูมหรสพแต่ละอย่าง ต้องอาบัติทุกกฏ ยืนดูอยู่ในที่ที่พอ จะมองเห็นหรือได้ยิน
ต้องอาบัติปาจิตตีย์ พันสายตาไปแล้วกลับแลดูหรือฟังอีก ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณียืนในอาราม เห็นหรือได้ยิน๑
๒. ภิกษุณียืนนั่งหรือนอนอยู่ เขาพ้อนรำขบรื้องหรือประโคมผ่านมายังที่นั้น ๆ
๓. ภิกษุณีเดินสวนทางไปเห็นหรือได้ยิน

²⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๓๔ /๘๐

²⁷ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๓๔ /๑๕๓

๔. ภิกษุณีมีฐานะจำเป็นเดินผ่านไปเห็นหรือได้ยิน
๕. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๖. ภิกษุณีวิกลจริต
๗. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓ อรรถการวรรค หมวดว่าด้วยความผิด

๔.๓.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการสนทนากับชายในที่มืด

เรื่องภิกษุณีอันเตวาสินีของพระภัททกาปิลาณี

ครั้งนั้น ชายผู้เป็นญาติของภิกษุณีผู้เป็นอันเตวาสินีของพระภัททกาปิลาณีเดินทางจากหมู่บ้านไปกรุงสาวัตถีด้วยฐานะบางอย่าง ครั้งนั้น ภิกษุณีนั้นยืนเคียงคู่กันบ้าง สนทนากันบ้าง สองต่อสองกับชายนั้นในเวลาค่ำคืน ไม่มีประทีป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี รตตณฺธกาเร อปฺปทีเป ปุริเสน สทฺธิ เอเกเนกา สนฺติญฺเญยฺย วา สลฺลเปยฺย วา ปาจิตฺตียนฺติ ฯ²⁸

ก็ภิกษุณีใด ยืนเคียงคู่กันหรือสนทนากันสองต่อสองกับชาย ในเวลาค่ำคืน ไม่มีประทีป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ในเวลาค่ำคืน ได้แก่ เมื่อดวงอาทิตย์ตกแล้ว ไม่มีประทีป คือ ไม่มีแสงสว่าง

ยืนเคียงคู่กัน คือ ยืนอยู่ในช่วงแขนชาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

หรือสนทนากัน คือ ยืนเจรจาอยู่ในระยะช่วงแขนชาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันพ้นระยะช่วงแขน ต้องอาบัติทุกกฏ

ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันกับยักษ์ เปเรต บัณเฑาะก์หรือสัตว์ดิรัจฉานตัวผู้มีร่างคล้ายมนุษย์ ต้อง

อาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีสตรีคนใดคนหนึ่งรู้เพียงสาวอยู่เป็นเพื่อน
๒. ภิกษุณีผู้ไม่ประสงค์จะอยู่ในที่ลับ ยืนเคียงคู่กันหรือสนทนากัน
๓. ภิกษุณีที่ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันแต่คิดในเรื่องอื่น
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

²⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๓๙ /๙๒

๔.๓.๒ ลิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการยืนกับชายในที่กำบัง

เรื่องภิกษุณีอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณี

ครั้งนั้น ชายผู้เป็นญาติของภิกษุณีผู้เป็นอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณีเดินทางจากหมู่บ้านไปกรุงสาวัตถีด้วยฐานะบางอย่าง ลำดับนั้น ภิกษุณีนั่งยืนเคียงคู่กันบ้าง สนทนากันบ้างในโอกาสที่กำบัง²⁹

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปฏิจจนเน โอกาเส ปุริเสน สทธี เอเกเนกา สนตฺติฎฺเญยฺย วา สลฺลเปยฺย วา ปาจิตฺตียนติ ฯ³⁰

ภิกษุณีใดยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันสองต่อสองกับชายในโอกาสที่กำบัง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีสตรีคนใดคนหนึ่งที่อยู่เคียงสาอยู่เป็นเพื่อน
๒. ภิกษุณีผู้ไม่ประสงค์ที่จะอยู่ในที่ลับ ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากัน
๓. ภิกษุณีที่ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันแต่คิดในเรื่องอื่น
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๓ ลิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการสนทนากับชายในที่แจ้ง

เรื่องภิกษุณีอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณี

ครั้งนั้น ชายผู้เป็นญาติของภิกษุณีผู้เป็นอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณีเดินทางจากหมู่บ้านไปกรุงสาวัตถีด้วยฐานะบางอย่าง ลำดับนั้น ภิกษุณีนั่งยืนเคียงคู่กันบ้าง สนทนากันบ้างสองต่อสองกับชายในที่แจ้ง

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อขฺโฌกาเส ปุริเสน สทธี เอเกเนกา สนตฺติฎฺเญยฺย วา สลฺลเปยฺย วา ปาจิตฺตีย์ ฯ³¹

ภิกษุณีใดยืนเคียงคู่กันหรือสนทนากันสองต่อสองกับชายในที่แจ้ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์³²

ลิกขาบทวิภังค์

ที่แจ้ง ได้แก่ สถานที่มิได้กำบังด้วยฝา บานประตู เสื่อลำแพน ม่าน ต้นไม้ เสา หรือพ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันกับยักษ์ เปรต บันฑะฑะกั หรือสัตว์ดิรัจฉานตัวผู้มีร่างคล้ายมนุษย์ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

²⁹ ที่กำบัง ได้แก่ ที่กำบังด้วยฝา บานประตู เสื่อลำแพน ม่าน ต้นไม้ เสา หรือพ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง

³⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๔๓ /๙๒

³¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๔๗ /๙๕

³² วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๔๗ /๑๖๒

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีสตรีคนใดคนหนึ่งที่อยู่เคียงสาอยู่เป็นเพื่อน
๒. ภิกษุณีผู้ไม่ประสงค์ที่จะอยู่ในที่ลับ ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากัน
๓. ภิกษุณีที่ยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากันแต่คิดในเรื่องอื่น
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการส่งเพื่อนภิกษุณีกลับ

เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีถูกลนันทายืนเคียงคู่กันบ้าง สนทนากันบ้าง พุทกระชบข้างหูบ้างสองต่อสองกับชายในถนนบ้าง ตรอกตันบ้าง ทางสามแพร่งบ้าง ส่งภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนกลับไปก่อนบ้าง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี รลียาย วา พยุเห วา สิงฆาฎเก วา ปุริเสน สทุธิ เอเกเนกา สนตัญญุเสยย วา สลลเปยย วา นิกถณิกิ วา ขปเปยย พุติยิกิ วา ภิกษุณี อญโยเซยย ปาจิตตियนติ ฯ³³

ก็ภิกษุณีใดยืนเคียงคู่กัน หรือสนทนากัน หรือพุทกระชบข้างหูสองต่อสองกับชายในถนน หรือตรอกตัน หรือทางสามแพร่ง หรือส่งภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนกลับไป³⁴ ต้องอาบัติปาจิตตีย์³⁵

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ทางสามแพร่ง ได้แก่ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงทางแยก

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีสตรีคนใดคนหนึ่งที่อยู่เคียงสาอยู่เป็นเพื่อน
๒. ภิกษุณีผู้ไม่ประสงค์ที่จะอยู่ในที่ลับยืนเคียงคู่กันหรือสนทนากัน
๓. ภิกษุณีที่ยืนเคียงคู่กันหรือสนทนากันแต่คิดในเรื่องอื่น
๔. ภิกษุณีส่งเพื่อนภิกษุณีกลับเมื่อมีเหตุจำเป็น
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการจากไปโดยไม่บอกเจ้าของ

³³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๕๑ /๔๗

³⁴ คำว่า หรือส่งภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนกลับไป คือ ประสงค์จะประพฤติไม่สมควร จึงส่งภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนกลับไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนพ้นระยะที่จะมองเห็น หรือระยะที่จะได้ยิน ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อภิกษุณีผู้เป็นเพื่อน พ้นไปแล้ว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

³⁵ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๕๑ /๑๖๕

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ครั้งนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นภิกษุณีประจำ ตระกูลหนึ่ง รับประทานอาหารประจำ ครั้นเวลาเช้า ภิกษุณีนั่ง ครอบอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปถึงที่ตระกูลนั้น นั่งบนอาสนะแล้วจากไปโดยไม่บอกเจ้าของบ้าน หลง รับใช้ตระกูลนั้นกวาดเรือนได้เก็บอาสนะนั้นไว้ระหว่างภาชนะ คนในบ้านไม่เห็นอาสนะ ได้ไปถามภิกษุณีนั้น ภิกษุณีนั้นกล่าวว่า ไม่เห็นอาสนะนั้น คนเหล่านั้นพูดว่า แม่เจ้า โปรดให้อาสนะนั้นเถิด บริภาษแล้วเลิกถวาย ภัตตาหารประจำ ต่อมาคนเหล่านั้นทำความสะอาดบ้านหลังนั้นพบอาสนะซ่อนอยู่ระหว่างภาชนะ จึงขอมา ภิกษุณีนั้นแล้วได้เริ่ม (ถวาย) ภัตตาหารประจำ

ครั้งนั้น ภิกษุณีนั้นบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุจึงได้ นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระ ภาคว่าให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปุเรกตัม กุลานิ อุปสงกมิตวา อาสนเ นิสีทิตวา สามิเก อนาปุจจวา ปกุกเมยย ปาจิตติยนติ ฯ³⁶

ก็ภิกษุณีใดเข้าไปสู่ตระกูลในเวลาก่อนฉันภัตตาหาร นั่งบนอาสนะ แล้วจากไปโดยไม่บอกเจ้าของบ้าน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า อาสนะ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงที่สำหรับนั่งขัดสมาธิ

คำว่า จากไปโดยมิได้บอกเจ้าของบ้าน ความว่า ไม่บอกคนใดคนหนึ่งในตระกูลนั้นผู้รู้เพียงสา ก้าวพ้น ชายคา ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เติงล่วงเขตบ้านในที่แจ้ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ที่ไม่ใช่ที่สำหรับนั่งขัดสมาธิ ต้องอาบัติทุกกฏ

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้บอก ต้องอาบัติทุกกฏ

บอกแล้ว ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไปโดยบอกแล้ว
๒. ภิกษุณีผู้นั่งบนอาสนะที่เคลื่อนย้ายไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง

³⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๕๕ /๙๙

๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการนั่งนอนบนอาสนะโดยไม่บอกเจ้าของ

เรื่องภิกษุณีฤๅลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีฤๅลนันทาเข้าไปสู่ตระกูล ทั้งหลายภายหลังฉันภัตตาหาร นั่งบ้าง นอนบ้างบนอาสนะ โดยไม่บอกเจ้าของ(บ้าน) คนในบ้านเกรงใจภิกษุณีฤๅลนันทา จึงไม่กล้านั่งหรือนอนบนอาสนะ คนทั้งหลายพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้น แสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปจฺฉาภตฺตํ กุลาณี อุปสงกมิตฺวา สามิเก อนาปุจฺจนา อาสเน อภินิสึเทยฺย วา อภินิพฺชเชยฺย วา ปาจิตฺตียนฺติ ฯ³⁷

ก็ภิกษุณีใดเข้าไปสู่ตระกูลภายหลังฉันภัตตาหาร นั่งหรือนอนบน อาสนะโดยไม่บอกเจ้าของบ้าน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า โดยไม่บอกเจ้าของบ้าน คือ ไม่ขออนุญาตเจ้าของบ้านผู้รับผิดชอบใน ตระกูลนั้น

บทภาษณีย์

ไม่ใช่ที่สำหรับนั่งขัดสมาธิ ต้องอาบัติทุกกฏ บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้บอก ต้องอาบัติทุกกฏ บอกแล้ว ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบอกแล้วนั่งหรือนอนบนอาสนะ
๒. ภิกษุณีนั่งหรือนอนบนอาสนะที่เขาปูไว้ประจำ
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการปูลาดโดยไม่บอก

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีหลายรูปเดินทางไปกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเวลาเย็น เข้าไปสู่ตระกูลพราหมณ์ตระกูลหนึ่งขอโอกาส พราหมณีได้บอกให้รอพราหมณ์มาก่อน

³⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๖๐ /๑๐๑

พวกภิกษุณีก็กล่าวว่าจะรอจนกว่าพราหมณ์จะมา ได้ปุ่ที่นอน บางพวกนั่ง บางพวกนอน ครั้นในตอนกลางคืน พราหมณ์กลับมาพบเห็นได้กล่าวกับพราหมณ์ตั้งนี้ว่า สตรีเหล่านี้เป็นใคร สตรีเหล่านี้เป็นภิกษุณี พราหมณ์จึงให้ขับไล่ออกจากเรือน ครั้นภิกษุณีเหล่านั้นไปถึงกรุงสาวัตถี เล่าเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย พวกกันต่าหนี ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุจึงได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี วิกาเล กุลานิ อุปสงกมิตฺวา สามิเก อนาปุจฺฉา เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา อภินิสฺสึเทยฺย วา อภินิพฺชเชยฺย วา ปาจิตฺตียนฺติ ฯ³⁸

ก็ภิกษุณีใดเข้าไปสู่ตระกูลในเวลาวิกาล³⁹ ปูหรือใช้ให้ปูที่นอนโดยไม่บอกเจ้าของบ้านแล้วนั่งหรือนอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า โดยไม่บอกเจ้าของบ้าน คือ ไม่ขออนุญาตเจ้าของบ้านผู้รับผิดชอบในตระกูลนั้น ที่ชื่อว่า ที่นอน โดยที่สุตแม่เครื่องปูลาดที่ทำด้วยใบไม้

บทภาษณีย์

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้อธิบาย ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบอกเจ้าของ ปูเองหรือใช้ผู้อื่นให้ปูที่นอน นั่งหรือนอน
๒. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการให้ผู้อื่นโพนทนา

เรื่องภิกษุณีอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณี

ครั้งนั้น ภิกษุณีอันเตवासินีของพระภัททกาปิลาณีอุปัฏฐากพระภัททกาปิลาณีโดยเคารพ พระภัททกาปิลาณีได้กล่าวกับภิกษุณีทั้งหลายตั้งนี้ว่า “แม่เจ้า ภิกษุณีนี้อุปัฏฐากเราโดยเคารพ เราจะให้จีวรเธอ” แต่ภิกษุณี

³⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๖๕ /๑๐๓

³⁹ เวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เวลาดวงอาทิตย์ตกไปจนถึงอรุณขึ้น

นั่นเพราะความเข้าใจผิด เพราะใคร่ครวญผิด ให้ผู้อื่นโทษนะว่า “แม่เจ้า เขาว่าดิฉันไม่ได้อุปัฏฐากแม่เจ้าโดยเคารพ แม่เจ้าจะไม่ให้จิวรแก่ดิฉัน”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ทุคคหิตเตน ทุปธาริตเตน ปรี อชฺชมาเปยฺย ปาจิตฺตียนติ ฯ⁴⁰

ก็ภิกษุณีใดเพราะเข้าใจผิด เพราะใคร่ครวญผิด ให้ผู้อื่นโทษนะ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ผู้อื่น ได้แก่ ให้อุปสัมบันโทษนะ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ภิกษุณีให้อุปสัมบันโทษนะ ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีวิกลจริต

๒. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการสาปแช่งตนเองและผู้อื่น

เรื่องภิกษุณีจันชกาลิ

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายไม่เห็นสิ่งของของ ตนได้กล่าวกับภิกษุณีจันชกาลิดังนี้ว่า “แม่เจ้า ท่านเห็นสิ่งของของพวกเราบ้างไหม” ภิกษุณีจันชกาลิดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ดิฉันนี้แหละที่เป็นขโมย ดิฉันนี้แหละไม่มีความละอาย พวกแม่เจ้าที่ไม่เห็นสิ่งของของตนต่างพากันกล่าวกับดิฉันอย่างนี้ว่า □เห็นสิ่งของของพวกเราบ้างไหม” แม่เจ้า ถ้าดิฉันเอาสิ่งของของพวกท่านไป ดิฉันก็จะเป็นผู้ไม่ใช่สมณะหญิง จงเคลื่อนจากพรหมจรรย์ จงบังเกิดใน นรก ส่วนผู้ที่กล่าวหาดิฉันด้วยเรื่องที่ไม่จริงก็จงไม่ใช่สมณะหญิง จงเคลื่อนจากพรหมจรรย์ จงบังเกิดในนรก” บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พากันดำหนิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุ ได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี อตตานิ วา ปรี วา นิรเยน วา พุทฺทมจฺริเยน วา อภิสเปยฺย ปาจิตฺตียนติ ฯ⁴¹

⁴⁰ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๘๗๐ /๑๐๔

⁴¹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๘๗๕ /๑๐๖

ก็ภิกษุณีใดสาปแช่งตนเองหรือผู้อื่นด้วยนรกหรือด้วยพรหมจรรย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ผู้อื่น ได้แก่ อุปสัมบัน ภิกษุณีสาปแช่ง(อุปสัมบัน)ด้วยนรกหรือด้วยพรหมจรรย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ภิกษุณีสาปแช่งด้วยกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปเรตวิสัย หรือคนโฉคร้าย ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีสาปแช่งอุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมุ่งอรุณ๒
๒. ภิกษุณีมุ่งธรรม๓
๓. ภิกษุณีมุ่งสั่งสอน
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๓.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการร้องให้ทุบตีตนเอง

เรื่องภิกษุณีจันทกาลิ

ครั้งนั้น ภิกษุณีจันทกาลิทะเลาะกับภิกษุณีทั้งหลายแล้วร้องให้ทุบตีตนเอง บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันดำหนิ ประณาม โพนทนา ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อตตานิ วริตวา วริตวา โรเทยย ปาจิตตियนติ ฯ⁴²

ก็ภิกษุณีใดร้องให้ทุบตีตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์⁴³

สิกขาบทวิภังค์

ภิกษุณีร้องให้ทุบตีตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุบตี(ตนเอง)แต่ไม่ร้องให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ร้องให้แต่ไม่ทุบตี(ตนเอง) ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

⁴² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๘๐ /๑๐๗

⁴³ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๘๐ /๑๘๒

๑. ภิกษุณีถูกความเสื่อมญาติ เสื่อมโภคะหรือโรครุมเร้า ร้องไห้แต่ไม่ทุบตีตนเอง
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔ นักควรรค หมวดว่าด้วยการเปลือยกาย

๔.๔.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการเปลือยกายอาบนํ้า

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีหลายรูปเปลือยกาย อาบนํ้าในแม่น้ำจิวรตีทำเดียวกับหญิงแพศยา พวกหญิงแพศยาเย้ยหยันภิกษุณีเหล่านั้นว่า “แม่เจ้าทั้งหลาย พวกท่านยังเป็นสาว จะประพฤติพรหมจรรย์ไปทำไม กัน ธรรมดา มนุษย์ควรบริโภคคามมิใช่หรือ ต่อเมื่อชราพวกท่านจึงค่อยประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ เชื่อว่าได้หยิบฉวยเอาประโยชน์ทั้งสองแล้ว” พวกภิกษุณีถูกพวกหญิงแพศยาเย้ยหยันต่างเก้อเขิน ครั้นกลับไปสำนักแล้วจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ พวกภิกษุณีได้บอกเรื่องนี้ให้ภิกษุทั้งหลายทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี นคคา นหาเยยย ปาจิตตियนติ ฯ⁴⁴

ก็ภิกษุณีใดเปลือยกายอาบนํ้า ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า เปลือยกายอาบนํ้า คือ ไม่นุ่งผ้าหรือไม่ห่มผ้าอาบนํ้า ต้องอาบัติ ทุกกฐในขณะที่อาบ อาบเสร็จแล้ว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีถูกโจรลักจีวรหรือจีวรหาย
๒. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการใช้ผ้าอาบนํ้าไม่ได้ขนาด

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุณีใช้ผ้าอาบนํ้า พวกภิกษุณีฉัพคคีย์คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตผ้า อาบนํ้าแล้ว พวกท่านใช้ผ้าอาบนํ้าไม่ได้ขนาด เดินเที่ยวย้อยข้างหน้าบ้าง ย้อยข้างหลังบ้าง

⁴⁴ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๘๔ /๑๐๘

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

อุทกสาฎิกิ ปน ภิกษุณียา การยมนาย ปมาณิกา การถพพา ตตริทึ ปมาณิ ทิมโส จตสโส วิทถโย สุกตวิทถยา ติริยึ เทว วิทถโย ต อติกาเมตยา เจทนกั ปาจิตติยนติ ฯ⁴⁵

ก็ภิกษุณีผู้จะให้ทำผ้าอาบน้ำ ฟังทำให้ได้ขนาด ขนาดในข้อนั้น คือ ยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ โดยคืบ สุกต⁴⁶ ทำให้เกินขนาดนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่าเจทนกะ⁴⁷

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ผ้าอาบน้ำ ได้แก่ ผ้าที่ใช้นุ่งอาบน้ำ

คำว่า ผู้จะให้ทำ อธิบายว่า ภิกษุณีทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ฟังทำให้ได้ขนาด ขนาดในข้อนั้น คือ ยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ โดยคืบ สุกต ภิกษุณีทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำเกินขนาดนั้น ต้องอาบัติทุกกฏในขณะที่ทำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะได้มา ต้องตัดของนั้นเสียก่อนแล้วแสดงอาบัติ

บทภาชนีย์

ภิกษุณีทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีได้ผ้าอาบน้ำที่ผู้อื่นทำไว้มาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีทำผ้าอาบน้ำได้ขนาด
๒. ภิกษุณีทำผ้าอาบน้ำหย่อนกว่าขนาด
๓. ภิกษุณีได้ผ้าอาบน้ำที่ผู้อื่นทำไว้เกินขนาดมาตัดให้ได้ขนาดแล้ว ใช้สอย
๔. ภิกษุณีทำเป็นเพดาน ผ้าปูพื้น ผ้าม่าน ผ้าเปลือกฟูกหรือหมอน
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการเลาะจีวรแล้วไม่เย็บ

เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งทำจีวรไม่ดี เย็บไม่ดีทั้งที่ใช้ผ้าสำหรับทำจีวรราคาแพง ภิกษุณีถูกลนันทาได้ กล่าวกับภิกษุณีนั้นดังนี้ว่า “แม่เจ้า ผ้าสำหรับทำจีวรของท่านดีจริง แต่กลับทำจีวรไม่ดี เย็บไม่ดี” ภิกษุณีนั้น กล่าวว่า ดิฉันจะเลาะออก ท่านจะเย็บให้หรือ ดิฉันจะเย็บให้ ครั้นแล้ว ภิกษุณีนั้น จึงเลาะจีวรแล้ว มอบให้

⁴⁵ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๘๘ /๑๐๙

⁴⁶ ๑ คืบ สุกต เท่ากับ ๓ คืบ ของคนสันฐานปานกลาง เท่ากับ ๑ ศอกครึ่ง โดยศอกข้างไม้ แต่ในปัจจุบันให้ถือตามไม้เมตร คือเท่ากับ ๒๕ เซนติเมตร (วิ.อ ๒/๓๔๘-๓๔๙/๖๑)มาตราวัดขนาดสิ่งของที่ใช้ในครั้งพุทธกาล ๑ คืบพระสุคตเท่ากับ ๓ คืบของคนสันฐานปานกลาง

⁴⁷ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๘๘๘ /๑๘๗

ภิกษุณีอุลลันทา ภิกษุณีอุลลันทา กล่าวว่า “ดิฉันจะเย็บให้ ดิฉันจะเย็บให้” แต่ไม่เย็บให้ ทั้งไม่ชวนชวายเป็น
ผู้อื่นให้เย็บ ภิกษุณีนั้นจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ บรรดาภิกษุณีผู้มั่งน่อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ
ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระ
ภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย
แล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ภิกษุณียา จีวร วิสิพเพตวา วา วิสิพพาเปตวา วา สา ปจจา อนน
ตรายิกินี เนว สิพเพย น สิพพาปนาย อสุสุกุกิ กเรยย อณณตฺร จตุหฺปญฺจาหา ปาจิตฺตियนฺติ ฯ⁴⁸

ก็ภิกษุณีใดเลาะหรือใช้ให้เลาะจีวรของภิกษุณีแล้ว ภายหลัง ภิกษุณีนั้น ผู้ไม่มีอันตราย ไม่เย็บ ไม่
ชวนชวายเป็นผู้อื่นให้เย็บ พัน ๔-๕ วัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า พัน ๔-๕ วัน คือ เก็บไว้ได้ ๔-๕ วัน พอทอดธุระว่า “เราจักไม่เย็บ จักไม่ชวนชวายเป็นผู้อื่นให้
เย็บ” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ภิกษุณีเลาะหรือใช้ให้เลาะบริวารอย่างอื่น ภายหลังภิกษุณีนั้นผู้ไม่มีอันตราย ไม่เย็บ ทั้งไม่ชวนชวายเป็น
ผู้อื่นให้เย็บ พัน ๔-๕ วัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีเลาะหรือใช้ให้เลาะจีวรหรือบริวารอย่างอื่นของอนุสัมบัน ภายหลัง ภิกษุณีนั้นผู้ไม่มีอันตราย
ไม่เย็บ ทั้งไม่ชวนชวายเป็นผู้อื่นให้เย็บ พัน ๔-๕ วันต้องอาบัติทุกกฏ

อนุสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่เย็บในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วไม่ได้
๓. ภิกษุณีกำลังทำการเย็บ พัน ๔-๕ วัน
๔. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๕. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๖. ภิกษุณีวิกลจริต
๗. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการไม่ผลัดเปลี่ยนสังฆาฏิตามกำหนด

⁴⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๙๓ /๑๑๑

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายฝากจีวรไว้กับ พวกภิกษุณี มีเพียงอุตตราสงค์กับอันตราวาสกหลีกจาริกไปสู่ชนบท จีวรนั้นเก็บไว้นานจึงขึ้นรา พวกภิกษุณี(ที่รับฝาก)จึงนำออกผึ่งแดด ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวกับภิกษุณี(ที่รับฝาก)เหล่านั้นดังนี้ว่า แม่เจ้าทั้งหลาย จีวรที่ขึ้นราเหล่านี้เป็นของใคร ลำดับนั้น พวกภิกษุณี(ที่รับฝาก)จึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปญจาหิ กังขมาภิวาริ อติกาเมยย ปาจิตตियนติ ฯ⁴⁹

ก็ภิกษุณีใดให้วาระผลัดเปลี่ยนสังฆาฏิ⁵⁰ ที่มีกำหนดระยะเวลา ๕ วันล่วงเลยไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ให้วาระผลัดเปลี่ยนสังฆาฏิที่มีกำหนดระยะเวลา ๕ วันล่วงเลยไป อธิบายว่า ไม่นุ่ง ไม่ห่ม ไม่ผึ่งจีวร ๕ ผืน สิ้นวันที่ ๕ คือให้ล่วงเลยไปเป็นวันที่ ๕ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ยังไม่ล่วงเลย ๕ วัน ภิกษุณีสำคัญว่าล่วงเลยแล้ว ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

ยังไม่ล่วงเลย ๕ วัน ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ล่วงเลย ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณี นุ่ง ห่มจีวร ๕ ผืน หรือนำออกผึ่งแดดในวันที่ ๕
๒. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง๑
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการห่มจีวรสับเปลี่ยนกัน

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ครั้งนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตแล้วผึ่งจีวรที่เปียกชุ่ม แล้วเข้าวิหาร ภิกษุณีอีกรูปหนึ่งห่มจีวรผืนนั้นเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ภิกษุณี(เจ้าของจีวร)นั้นออกมาถามภิกษุณีทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายเห็นจีวร

⁴⁹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๘๙๘ /๑๑๓

⁵⁰ สังฆาฏิ หมายถึง จีวร ๕ ผืนของภิกษุณี คือ ๑. สังฆาฏิ ๒. อุตตราสงค์ ๓. อันตราวาสก ๔. ผ้าอาบน้ำ ๕. ผ้ารัดถัน ภิกษุณีต้องนำผ้า ๕ ผืนนี้ออกมาใช้สอยหรือผึ่งแดด ห้ามเก็บไว้เกิน ๕ วัน ถ้าเก็บผืนใดผืนหนึ่งไว้เกิน ๕ วัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ : เก็บไว้ ๑ ผืน ต้องอาบัติ ๑ ตัว เก็บไว้ ๕ ผืน ต้องอาบัติ ๕ ตัว (วิ.อ. ๒/๓๙๘-๙/๕๐๐-๕๐๑, กงขา.อ. ๓๗๕, สารตถ.ฎีกา ๓/๘๙๘/๑๕๔)

ของดิฉันบ้างไหม ภิกษุณีทั้งหลายบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีนั้นทราบ ลำดับนั้น ภิกษุณีนั้นตำหนิ ประณาม โพนทนา

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี จีวรสงกมณีย์ ธาเรยย ปาจิตตियนติ ฯ⁵¹

ก็ภิกษุณีใดห่มจีวรสับเปลี่ยนกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า จีวรสับเปลี่ยนกัน ได้แก่ จีวร ๕ ผืน๑ อย่างใดอย่างหนึ่งของอุปสัมบัน

ภิกษุณีหนึ่งหรือห่มจีวรนั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ หรือโดยไม่ได้บอกกล่าว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ภิกษุณีห่มจีวรสับเปลี่ยนกันกับอุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีนุ่งหรือห่มจีวรที่เจ้าของให้ หรือภิกษุณีนุ่งหรือห่มจีวรนั้น โดยบอกเจ้าของก่อน
๒. ภิกษุณีมีจีวรถูกชิงไป
๓. ภิกษุณีมีจีวรสูญหาย
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการทำอันตรายแก่จีวรลาภของคณะ

เรื่องภิกษุณีถูกลั่นทา

ครั้งนั้น ตระกูลอุปัฏฐากของภิกษุณีถูกลั่นทา ได้กล่าวกับภิกษุณีถูกลั่นทาว่า จะถวายจีวรแก่ภิกษุณีสงฆ์ ภิกษุณีถูกลั่นทากล่าวว่า พวกท่านมีกิจมาก มีสิ่งที่ต้องทำมาก ได้ทำอันตราย(แก่ลาภของคณะ) ต่อมาเรือนตระกูลนั้นถูกไฟไหม้ พวกเขาตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า ไฉนภิกษุณีถูกลั่นทาจึงทำอันตรายไทยธรรมของพวกเรา พวกเราต้องคลาดจากสมบัติทั้งสอง คือ โภคสมบัติและบุญสมบัติ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

⁵¹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๐๓ /๑๑๔

ยา ปน ภิกษุณี คณสุส จีวรลาภ อนุตราย ุเกรย ปาจิตตียนุติ ๕²

ก็ภิกษุณีใดทำอันตรายแก่จีวรที่คณะจะพึงได้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า จีวร ได้แก่ จีวร ๖ ชนิด อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีขนาดพอที่จะวิกัป ได้เป็นอย่างดี

คำว่า ทำอันตราย คือ ทำอันตรายด้วยกล่าวว่ “ชนทั้งหลายจะพึงถวายจีวรนี้ได้อย่างไรกัน” ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทำอันตรายบริวารอย่างอื่น ต้องอาบัติทุกกฏ ทำอันตรายจีวรหรือบริวารอย่างอื่นของภิกษุณีหลายรูป ภิกษุณีรูปเดียว หรือของอนุสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีแสดงอาณิสสแล้วกล่าวห้าม
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการคัดค้านการแจกจีวรที่ขอขบรม

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น อกาลจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุณีสงฆ์ ลำดับนั้น ภิกษุณีสงฆ์ประสงค์จะแจกจีวรนั้น จึงประชุมกันเวลานั้นพวกภิกษุณี อันเตวาสินีของภิกษุณีอุลลันทาทลิกไปแล้ว ภิกษุณีอุลลันทาได้กล่าวกับภิกษุณีเหล่านั้น ดังนี้ว่า “แม่เจ้าทั้งหลาย ภิกษุณีทั้งหลายทลิกไปแล้ว อย่าเพิ่งแจกจีวรเลย” คัดค้านการแจกจีวร

พวกภิกษุณีกล่าวว่า “อย่าเพิ่งแจกจีวรเลย” แล้วแยกย้ายกันไป เมื่อเหล่าภิกษุณีอันเตวาสินีกลับมา ภิกษุณีอุลลันทาจึงให้แจกจีวรนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ธมมิก ปฎิพาหติ ๕ จีวรวิภังค์ ปฎิพาหะย ปาจิตตียนุติ ๕³

ก็ภิกษุณีใดคัดค้านการแจกจีวรที่ขอขบรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

การแจกจีวรที่ชื่อว่า ขอขบรม ได้แก่ ภิกษุณีสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประชุมกันแจก

คำว่า คัดค้าน คือ คัดค้านว่า “จะแจกจีวรนี้อย่างไร” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

การแจกขอขบรม ภิกษุณีสำคัญว่าขอขบรม คัดค้าน ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

การแจกขอขบรม ภิกษุณีไม่แน่ใจ คัดค้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

การแจกขอขบรม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ขอขบรม คัดค้าน ไม่ต้องอาบัติ

⁵²วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๐๘ /๑๑๖

⁵³วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๑๒ /๑๑๗

การแจกชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าชอบธรรม คัดค้าน ต้องอาบัติทุกกฏ
การแจกไม่ชอบธรรม ภิกษุณีไม่แน่ใจ คัดค้าน ต้องอาบัติทุกกฏ
การแจกไม่ชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ชอบธรรม คัดค้าน ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีแสดงอานิสงส์แล้วคัดค้าน⁵⁴
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการให้สมณจีวรแก่ผู้ไม่ใช่ภิกษุณี

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาให้สมณจีวรแก่พวกครูนักรู้ฟ้อนบ้าง พวกนักฟ้อนบ้าง พวกกระโดดไม้ค้ำบ้าง พวกมายากลบ้าง พวกตีกลองบ้าง เพื่อให้กล่าวพรรณนาคุณของนางในชุมนุมชน พวกครูนักรู้ฟ้อนบ้าง พวกนักฟ้อนบ้าง พวกกระโดดไม้ค้ำบ้าง พวกมายากลบ้าง พวกตีกลองบ้าง ต่างกล่าวพรรณนาคุณของภิกษุณีอุลลันทาในชุมนุมชน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึง รับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อคาริกสส วา ปริพพาชกสส วา ปริพพาชิกาย วา สมณจีวรํ ทเทย
ปาจิตติยนติ ฯ⁵⁵

ก็ภิกษุณีใดให้สมณจีวรแก่ชาวบ้าน แก่ปริพาชก หรือปริพาชิกา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า สมณจีวร พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงผ้าที่ทำกับปะแล้ว ภิกษุณีให้ผ้านั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีให้แก่มารดาบิดา
๒. ภิกษุณีให้เป็นของยืม
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการให้ล่วงเลยสมัยแห่งจีวรกาล

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

⁵⁴ หมายถึง ในกรณีที่จีวรมีไม่พอแบ่งกันให้ได้ครบทุกรูป จึงแสดงอานิสงส์ คือให้เหตุผลว่า ผ้าสาฎกไม่เพียงพอยังขาดอยู่ผืนหนึ่ง โปรดรอสัก ๒-๓ วันเถิด เมื่อผ้าสาฎกมีพอที่จะแจกกันครบทุกรูปแล้วจึงแจกกัน (วิ.อ. ๒/๙๑๕/๕๐๒)

⁵⁵ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๑๗ /๑๑๙

ครั้งนั้น ตระกูลอุปัฏฐากของภิกษุณีอุลลันทาได้กล่าวกับภิกษุณีอุลลันทาว่า จะถวายจีวรแก่ภิกษุณีสงฆ์ ครั้นภิกษุณีทั้งหลายจำพรรษาแล้วประชุมกันด้วยประสงค์ จะแจกจีวร ภิกษุณีอุลลันทาทอบอกให้ภิกษุณีเหล่านั้นรอก่อน ภิกษุณีสงฆ์มีความหวังในจีวร ภิกษุณีทั้งหลายให้ภิกษุณีอุลลันทาไปสืบลูกจีวรนั้นให้รู้เรื่อง ภิกษุณีอุลลันทาเข้าไปถึงตระกูลนั้น ได้กล่าวว่าท่านทั้งหลายจงถวายจีวรแก่ภิกษุณีสงฆ์ คนเหล่านั้นกล่าวว่า พวกเรายังไม่สามารถที่จะถวายจีวรแก่ภิกษุณีสงฆ์

พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ทุพพลจีวรปจจาสาย จีวรกาลสมย์ อติกาเมยฺย ปาจิตติยฺหติ ฯ⁵⁶

ภิกษุณีใดให้ล่วงเลยสมัยแห่งจีวรกาล⁵⁷ ด้วยความหวังในจีวรที่เลื่อนลอยต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ความหวังในจีวรที่เลื่อนลอย ได้แก่ ที่หายกเปล่งวาจาปวารณาว่า “ถ้าพวกเราสามารถ ก็ จะถวาย จะทำ”

ที่ชื่อว่า สมัยแห่งจีวรกาล คือ เมื่อยังไม่ได้กรานกฐิน มีกำหนด ๑ เดือน ท้ายฤดูฝน เมื่อได้กรานกฐินแล้วมีกำหนด ๕ เดือน

คำว่า ให้ล่วงเลยสมัยแห่งจีวรกาล ความว่า เมื่อยังไม่ได้กรานกฐิน ให้ ล่วงเลย วันสุดท้ายฤดูฝน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อได้กรานกฐินแล้ว ให้ล่วงเลยวันที่กฐินเคาะ๑ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

(ความหวังใน)จีวรที่เลื่อนลอย ภิกษุณีสำคัญว่าเป็น(ความหวังใน) จีวรที่เลื่อนลอย ให้ล่วงเลยสมัยจีวรกาลไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

จีวรที่เลื่อนลอย ภิกษุณีไม่แน่ใจ ให้ล่วงเลยสมัยแห่งจีวรกาล ต้องอาบัติทุกกฏ

จีวรที่เลื่อนลอย ภิกษุณีสำคัญว่าเป็น(ความหวังใน)จีวรไม่เลื่อนลอย ให้ล่วงเลยสมัยแห่งจีวรกาล ไม่ต้องอาบัติ

จีวรที่ไม่เลื่อนลอย ภิกษุณีสำคัญว่าเป็น(ความหวังใน)จีวรที่เลื่อนลอย ต้องอาบัติทุกกฏ

(ความหวังใน)จีวรที่ไม่เลื่อนลอย ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

จีวรที่ไม่เลื่อนลอย ภิกษุณีสำคัญว่าเป็น(ความหวังใน)จีวรที่ไม่เลื่อนลอย ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

⁵⁶วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๒๑ /๑๒๐

⁵⁷ ในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว จีวรที่เกิดขึ้นในระหว่างแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในปีเดียวกัน (ตามจันทรคติ) รวมเป็น ๗ เดือน ชื่อว่ากาลจีวร ส่วนจีวรที่เกิดขึ้นนอกเวลาทั้ง ๒ กรณีดังกล่าวนี้ ชื่อว่ากาลจีวรสมัยแห่งจีวรกาล คือในเมื่อไม่ได้กรานกฐินนับเอาตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ รวมเวลา ๑ เดือน ในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว นับเอาตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลา ๕ เดือน ระยะเวลาในช่วงนี้เรียกว่าสมัยแห่งจีวรกาล

๑. ภิกษุณีแสดงอาณิสสแล้วห้าม
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๔.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการห้ามการเตาะกฐินที่ขอบธรรม

เรื่องอุบาสกคนหนึ่ง

ครั้งนั้น อุบาสกคนหนึ่งให้สร้างวิหารอุทิศ(ถวาย)สงฆ์ ในการฉลองวิหารนั้น อุบาสกนั้นประสงค์จะถวายอภิลักขิตแก่ สงฆ์ทั้งสองฝ่าย แต่เวลานั้นสงฆ์ทั้งสองฝ่ายกรานกฐินแล้ว ลำดับนั้น อุบาสกนั้นเข้าไปหาสงฆ์ ขอการเตาะกฐิน⁵⁸ ภิกษุทั้งหลายจึงได้กราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เตาะกฐินได้

วิธีการเตาะกฐินและกรรมวาจาเตาะกฐิน

ภิกษุทั้งหลายพึงเตาะกฐินอย่างนี้ คือภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

สุณาตุ เม ภนเต สงฺฆเ ยถิ สงฆสส ปตตกลลํ สงฺฆเ กจิณํ อุทฺธเรยย ๑ เอสา ถตติ ๑ สุณาตุ เม ภนเต สงฺฆเ สงฺฆเ กจิณํ อุทฺธริติ ๑ ยสสายสมโต ขมติ กจิณสส อุทฺธาโร โส ตฺถุหสส ยสส นกขมติ โส ภาเสยย ๑ อุทฺธํ สงฺเขน กจิณํ ๑ ขมติ สงฆสส ตสฺมา ตฺถุณี ๑ เอเวเมตํ ธารยามิติ ๑⁵⁹

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วก็พึงเตาะกฐิน นี้เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ยอมเตาะกฐิน ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการเตาะกฐิน ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง สงฆ์เตาะกฐินแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมติอย่างนี้

ต่อมา อุบาสกนั้นเข้าไปหาภิกษุณีสงฆ์ ขอเตาะกฐิน ภิกษุณีอุลลันนทากล่าววว่า “พวกดิฉันจักมีจิวร” คัดค้านการเตาะกฐิน ครั้งนั้น อุบาสกนั้นตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า “โฉนภิกษุณีทั้งหลายจึงไม่ให้การเตาะกฐินแก่เราเล่า” บรรดาภิกษุณีผู้ มกน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอก ภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

⁵⁸ กฐินเตาะ ตามศัพท์แปลว่ารื้อไม้เสตึง คือไม้แบบสำหรับชิงผ้า หมายถึง ยกเลิกอาณิสส กฐินที่ภิกษุพึงได้รับ ขอการเตาะกฐิน คือขอให้สงฆ์ยกเลิกอาณิสสก่อนหมดเขตอาณิสส กฐิน ด้วยต้องการจะถวายผ้าเป็นอภิลักขิตในสมัยที่ยังเป็นจิวรกาล (วิ.แปล ๒ / ๕๐๐ / ๒๑) สงฆ์เตาะกฐินในระหว่าง คือสงฆ์กรานกฐินแล้ว ยังไม่พ้นเขตจิวรกาล มีทายกต้องการจะถวายอภิลักขิต มาขอให้สงฆ์เตาะกฐิน คือยกเลิกอาณิสส กฐินในระหว่างจิวรกาล (ก่อนหมดเขตอาณิสส กฐิน) พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้เตาะกฐินได้ (วิ.ภิกขุณี. ๓/๙๒๕-๙๒๖/๑๒๑-๑๒๒)

⁵⁹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๒๖ /๑๒๒

ยา ปน ภิกขุณี ธมมิกัม ภิกขุณูธารัม ปฎิพาหะเยย ปาจิตตियนติ ฯ⁶⁰

ก็ภิกษุณีใดคัดค้านการเดาะกฐินที่ชอบธรรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

การเดาะกฐินที่ชื่อว่า ชอบธรรม คือ ภิกษุณีสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันประชุมกันเดาะ

คำว่า คัดค้าน คือ คัดค้านว่า “จะเดาะกฐินได้อย่างไร” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

การเดาะที่ชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าชอบธรรม คัดค้าน ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

การเดาะที่ชอบธรรม ภิกษุณีไม่แน่ใจ คัดค้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

การเดาะที่ชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ชอบธรรม คัดค้าน ไม่ต้องอาบัติ

การเดาะที่ไม่ชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าชอบธรรม ภิกษุณีไม่แน่ใจ คัดค้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

การเดาะที่ไม่ชอบธรรม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่ชอบธรรม คัดค้าน ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีแสดงอาณิสสรแล้วห้าม
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕ ตวัฏฐวรรค หมวดว่าด้วยการนอนร่วมกัน

๔.๕.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการนอนบนเตียงเดียวกัน

เรื่องภิกษุณีนอนร่วมกัน ๒ รูป

ครั้งนั้น ภิกษุณี ๒ รูปนอนบนเตียงเดียวกัน คนทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นแล้วจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณีโย เทว เอกมณเเจ ตวณฺเณยฺยุ ปาจิตตियนติ ฯ⁶¹

ก็ ภิกษุณีเหล่าใด ๒ รูปนอนบนเตียงเดียวกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีรูปหนึ่งนอน อีกรูปหนึ่งนั่ง หรือนั่งทั้ง ๒ รูป
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

⁶⁰ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๒๘ /๑๒๒

⁶¹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๓๓ /๑๒๔

๔.๕.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการใช้ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม

เรื่องภิกษุณีนอนร่วมกัน ๒ รูป

ครั้งนั้นภิกษุณี ๒ รูปใช้ผ้าผืนเดียวเป็น ทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม นอนร่วมกัน คนทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นแล้วจึง ตำหนิ ประณาม โพนทนาว่าเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคมคาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณีโย เทว เอกตฺรณปาปุรณา ตฺวญฺเญยฺยู ปาจิตฺตียนติ ฯ⁶²

ก็ภิกษุณีเหล่าใด ๒ รูปใช้ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม นอนร่วมกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ๒ รูปใช้ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่มนอนร่วมกัน คือ ทั้ง ๒ รูปปูผ้าผืนนั้นแล้วห่มผ้าผืนนั้นแหละ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ติกปาจิตตีย์

ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม ภิกษุณีสำคัญว่าผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม นอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม ภิกษุณีไม่แน่ใจ นอน ต้องอาบัติทุกกฏ

ผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม ภิกษุณีสำคัญว่าผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้า ปูนอนและผ้าห่ม นอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ผ้าปูนอนผืนหนึ่ง ผ้าห่มนอนต่างผืน ต้องอาบัติทุกกฏ

ผ้าปูนอนต่างผืน ผ้าห่มนอนผืนเดียวกัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ผ้าปูนอนและผ้าห่มนอนต่างผืนกัน ภิกษุณีสำคัญว่าผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

ผ้าปูนอนและผ้าห่มนอนต่างผืนกัน ภิกษุณีสำคัญว่าผ้าผืนเดียวเป็นทั้งผ้าปูนอนและผ้าห่ม ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีแสดงเครื่องกำหนดแล้วนอน
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการจงใจก่อความรำคาญ

⁶² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๔๓๗ /๑๒๕

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาเป็นพหูสูต เป็นนักพูด แก่ล้า สามารถกล่าวธรรมมีกถาได้ แม้พระภิกษุทกาปิลานีก็นักพหูสูต เป็นนักพูด แก่ล้า สามารถกล่าวธรรมมีกถาได้ ทั้งเธอก็ได้รับสรรเสริญว่ามีคุณสมบัติยิ่งกว่า คนทั้งหลายทราบเช่นนั้น จึงเข้าไปหาพระภิกษุทกาปิลานีก่อนแล้วไปหาภิกษุณีอุลลันทาภายหลัง ภิกษุณีอุลลันทาถูกความริษยาครอบงำ จึงจงกรมบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง ยกขึ้นแสดงเองบ้าง ใช้ผู้อื่นให้ยกขึ้นแสดงบ้าง ท่องบ่นบ้างต่อหน้าพระภิกษุทกาปิลานีเพื่อก่อความรำคาญ

พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ภิกษุณียา สลวจิจจ อผาสุ กเรยย ปาจิตตियนติ ฯ⁶³

ก็ภิกษุณีใดจงใจก่อความไม่ผาสุกแก่ภิกษุณี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า จงใจ คือ รู้อยู่ รู้ต้อย จงใจ ฝ่าฝืน ล่วงละเมิด

บทภาษณีย์

ภิกษุณีจงใจก่อความไม่ผาสุกแก่นุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ประสงค์ก่อความไม่ผาสุก ขอโอกาส จงกรม ยืน นั่ง นอน ยกขึ้นแสดงเอง ใช้ผู้อื่นให้ยกขึ้นแสดง หรือท่องบ่นข้างหน้า
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการไม่ใส่ใจดูแลเพื่อนภิกษุณี

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาไม่ดูแลช่วยเหลือ สหชีวินี ผู้ได้รับความลำบาก ทั้งไม่ใส่ใจมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลช่วยเหลือ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ทุกขิติ สหชีวินี เนว อุปฺภูเสยย น อุปฺภูธาปนาย อุตฺตูกํ กเรยย ปาจิตตियนติ ฯ⁶⁴

⁶³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๔๒ /๑๒๖

⁶⁴ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๔๗ /๑๒๘

ก็ภิกษุณีใดไม่ดูแลช่วยเหลือ หรือไม่ใส่ใจมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลช่วยเหลือสหชวีวินีผู้ได้รับความลำบาก ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ภิกษุณีทอดธุระว่า “จะไม่ดูแลช่วยเหลือ จะไม่ใส่ใจมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลช่วยเหลือ” ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภิกษุณีไม่ดูแลช่วยเหลือ ไม่ใส่ใจมอบหมายให้ผู้อื่นดูแลช่วยเหลืออันเตวาสนี หรืออนุสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้ทอดธุระเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีหาผู้ช่วยไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการฉุดลากออก

เรื่องภิกษุณีถูกลั่นทา

ครั้งนั้น พระภัททกาปิลาณีจำพรรษาที่เมืองสาเกต เธอส่งทูตไปสำนักของภิกษุณีถูกลั่นทาด้วยฐานะบางอย่าง ให้แจ้งจะขอมาทักกรุงสาวตี ภิกษุณีถูกลั่นทารับปากแล้ว พระภัททกาปิลาณีเดินทางจากเมืองสาเกตไปถึงกรุงสาวตี พักในที่ภิกษุณีถูกลั่นทาได้จัดให้ สมัยนั้น ภิกษุณีถูกลั่นทาเป็นพหูสูต เป็นนักพูด แก้วกล้า สามารถกล่าวธรรมีกถา เหมือนพระภัททกาปิลาณี คนทั้งหลายเห็นดังนั้น จึงเข้าไปหาพระเถรีก่อนแล้วไปหาภิกษุณีถูกลั่นทาภายหลัง ภิกษุณีถูกลั่นทารู้เข้าใจโกรธ ชัดใจ ฉุดลากพระภัททกาปิลาณีออกจากห้อง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ภิกขุณียา อุปสสยํ ทตฺวา กุปีตา อนตตมฺนา นิกฺกทฺเมยฺย วา นิกฺกทฺมาเปยฺย วา ปาจิตฺตียนฺติ ฯ⁶⁵

ก็ภิกษุณีใดให้ที่พักแก่ภิกษุณีแล้ว โกรธ ไม่พอใจ ฉุดลากออกไป หรือใช้ให้ฉุดลากออกไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ที่พัก พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงที่พักที่มีประตู

คำว่า โกรธ ไม่พอใจ คือ ไม่ชอบใจ แค้นใจ เจ็บใจ

⁶⁵ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๕๑ /๑๒๙

บทภาษานี้

ชน หรือใช้ผู้อื่นให้ชนบริวารของเธอ ต้องอาบัติทุกกฏ
ฉุดลาก หรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากจากสถานที่ไม่มีประตู ต้องอาบัติทุกกฏ
ฉุดลาก หรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากอนุปสัมบัน จากที่มีประตูหรือไม่มีประตู ต้องอาบัติทุกกฏ
ชน หรือใช้ผู้อื่นให้ชนบริวารของเธอ ต้องอาบัติทุกกฏ
อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ
อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีฉุดลากหรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากภิกษุณีไม่มีความละอาย
๒. ภิกษุณีชนหรือใช้ผู้อื่นให้ชนบริวารของภิกษุณีไม่มีความละอายนั้น
๓. ภิกษุณีฉุดลากหรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีชน หรือใช้ผู้อื่นชนบริวารของภิกษุณีวิกลจริตนั้น
๕. ภิกษุณีฉุดลากหรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากภิกษุณีผู้ก่อความบาดหมาง ... ก่อการทะเลาะ ... ก่อการวิวาท... ก่อความอื้อฉาว ... ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
๖. ภิกษุณีชนหรือใช้ผู้อื่นให้ชนบริวารของภิกษุณีผู้ก่อความบาดหมาง ... ก่อการทะเลาะ ... ก่อการวิวาท ... ก่อความอื้อฉาว ... ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์นั้น
๗. ภิกษุณีฉุดลากหรือใช้ผู้อื่นให้ฉุดลากอันเตวาสินีหรือสัทธิวิหารินีผู้ประพฤติไม่ชอบ
๘. ภิกษุณีชนหรือใช้ผู้อื่นให้ชนบริวารของภิกษุณีอันเตวาสินีหรือสัทธิวิหารินีผู้ประพฤติไม่ชอบนั้น
๙. ภิกษุณีวิกลจริต
๑๐. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๖ ลีขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์

เรื่องภิกษุณีจันทกาฬี

ครั้งนั้น ภิกษุณีจันทกาฬีอยู่คลุกคลี^{๖๖} กับคหบดีบ้าง บุตรคหบดีบ้าง บรรดาภิกษุณีผู้มั่งน่อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ไฉนแม่เจ้าจันทกาฬีจึงอยู่คลุกคลีกับคหบดีบ้าง บุตรคหบดีบ้างเล่า ครั้นแล้ว ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำ เรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

^{๖๖} อยู่คลุกคลีกัน” หมายถึง อยู่คลุกคลีกันกับพวกคฤหัสถ์ทั้งทางกาย เช่นการตำข้าว หุงข้าว บดของหอม ร้อยดอกไม้เป็นต้นและทางวาจา เช่นการช่วยส่งข่าวสาร การชักส่อเป็นต้น (วิ.อ. ๒/๗๒๓/๔๘๐)

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี สัสสุธา วิหเรยย คหปตินา วา คหปติปุตเตน วา ฯ สา ภิกขุณี ภิกขุณีหิ
เอวมสฺส วณินยา มายเย สัสสุธา วิหริ คหปตินาปิ คหปติปุตเตนปิ วิวิจจาหฺมเย วิเวกญฺเวย ภคินิ
ยา สงฺโฆ วณฺเณตฺติ ฯ เอวญฺจ สา ภิกขุณี ภิกขุณีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณหฺมเย สา ภิกขุณี
ภิกขุณีหิ ยาวตติยํ สมฺนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏฺินิสฺสคฺคาย ฯ ยาวตติยญฺเจ สมฺนุภาลียมานา ตํ ปฏฺินิสฺสช
เขยฺย อิจฺเจตํ กุสฺลํ โน เจ ปฏฺินิสฺสชเขยฺย ปาจิตฺตียนติ ฯ⁶⁷

ก็ภิกษุณีใดอยู่คลุกคลีกับคหบดีหรือกับบุตรคหบดี ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือน
อย่างนี้ว่า □น้องหญิง ท่านอย่าอยู่คลุกคลีกับคหบดีหรือกับบุตรคหบดี น้องหญิงจงแยกกันอยู่เถิด สงฆ์ยอม
สรรเสริญการ แยกกันอยู่ของน้องหญิงฯ ก็ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอย่างนี้ยังยืนยงอยู่
อย่างนั้น ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์จนครบ ๓ ครั้งเพื่อให้สละเรื่องนั้น ถ้าเธอกำลังถูก
สวดสมณุภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง สละเรื่องนั้นได้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่สละ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า คลุกคลี คือ คลุกคลีกันทางกายและวาจาที่ไม่สมควร

ที่ชื่อว่า คหบดี ได้แก่ บุรุษผู้ครองเรือนคนใดคนหนึ่ง

ที่ชื่อว่า บุตรคหบดี ได้แก่ บุตรและพี่ชายน้องชายคนใดคนหนึ่ง

คำว่า ภิกษุณีนั่น ได้แก่ ภิกษุณีผู้อยู่คลุกคลีคนใดคนหนึ่ง

ภิกษุณีผู้ได้เห็นได้ทราบพึงว่ากล่าวตักเตือนภิกษุณีผู้คลุกคลี พึงว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๒ พึงว่า
กล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๓ ถ้าเธอสละได้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่สละ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีผู้ทราบเรื่องแล้ว
ไม่ว่ากล่าวตักเตือน ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีนั่นอันภิกษุณีทั้งหลายพึงนำตัวมาสู่ท่ามกลางสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือน
พึงว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๒ พึงว่ากล่าวตักเตือนเธอแม้ครั้งที่ ๓ ถ้าเธอสละได้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่สละ
ต้องอาบัติทุกกฏ สงฆ์พึงสวดสมณุภาสน์ภิกษุณีนั่น

วิธีสวดสมณุภาสน์และกรรมวาจาสวดสมณุภาสน์

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงสวดสมณุภาสน์อย่างนี้ คือ ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วย
ญัตติจตุตถกรรมวาจา จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจา
ครั้งสุดท้าย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ติกทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

⁶⁷ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๕๖ /๑๓๑

๑. ภิกษุณียังไม่ถูกสงฆ์สวดสมณภาสน์
๒. ภิกษุณียอมสละ
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปในที่ที่นำหว่าตระแวงภายในรัฐ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายเที่ยวจาริกไปไม่มีกองเกวียนเป็นเพื่อนในที่ที่รู้จักกันว่านำหว่าตระแวง มีภิกษุณีก้าวภายในรัฐ พวกนักเลง ช่มชืด(ภิกษุณีเหล่านั้น) บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลาย ให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ทรงตำหนิแล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อนโตรภูเจ สาสงกสมมเต สปปฎิภเย อสตถิกา จาริกิ จเรยเย ปาจิตติยนุติ ฯ⁶⁸

ภิกษุณีใดเที่ยวจาริกไปไม่มีกองเกวียนเป็นเพื่อนในที่ที่รู้จักกันว่านำหว่าตระแวง มีภิกษุณีก้าวภายในรัฐ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ภายในรัฐ คือ ในรัฐที่ตนอาศัยอยู่

ที่ชื่อว่า นำหว่าตระแวง คือ ในหนทางนั้น ปรากฏที่อยู่ ปรากฏที่กิน ปรากฏ ที่ยืน ปรากฏที่นั่ง ปรากฏที่นอนของพวกโจร

ที่ชื่อว่า มีภิกษุณีก้าว คือ ในหนทางนั้น ปรากฏมีมนุษย์ถูกพวกโจรฆ่า ปรากฏมีมนุษย์ถูกปล้น ปรากฏมีมนุษย์ถูกทุบตี

คำว่า เที่ยวจาริกไป คือ เที่ยวจาริกไปในหมู่บ้านมีกำหนดระยะชั่วไก่บินตก ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ ละแวงหมู่บ้าน เที่ยวจาริกไปในป่าไม่มีหมู่บ้าน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ กิ่งโยชน์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไปกับกองเกวียน
๒. ภิกษุณีไปในสถานที่ปลอดภัย
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปในที่ที่นำหว่าตระแวงภายนอกรัฐ

⁶⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๖๒ /๑๓๔

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีเที่ยวจาริกไปไม่มีกอง เกรียนเป็นเพื่อนในที่ที่รู้จักว่าน่าหวาดระแวง มีภยัน่ากลัว ภายนอกรัฐ พวกนักเลงข่มขืน(ภิกษุณีเหล่านั้น) ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ติโรฎฐเส สาตงกสมมเต สปปฎิกเเย อสตถิกา จาริกิ จเรเยย ปาจิตตियนติ ฯ⁶⁹

ก็ภิกษุณีใดเที่ยวจาริกไปไม่มีกองเกรียนเป็นเพื่อนในที่ที่รู้จักว่าน่าหวาดระแวง มีภยัน่ากลัวภายนอก รัฐ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไปกับกองเกรียน
๒. ภิกษุณีไปในสถานที่ปลอดภัย ไม่มีภยัน่ากลัว
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปภายในพรรษา

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีพากันเที่ยวจาริกไปภายในพรรษา คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า ไฉน พวกภิกษุณีจึงเที่ยวไปภายในพรรษาเหยียบย่ำของเขียวและหญ้า เบียดเบียนชีวิตซึ่งมีอินทรีย์เดียว ทำลาย สัตว์เล็กน้อยเป็นจำนวนมากเล่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรง สอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อนโถวสฺสึ จาริกิ จเรเยย ปาจิตตियนติ ฯ⁷⁰

ก็ภิกษุณีใดเที่ยวจาริกไปภายในพรรษา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า เที่ยวจาริกไป คือ เที่ยวจาริกไปในหมู่บ้านมีกำหนดระยะชั่วไก่บินตก ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ ละแวงหมู่บ้าน เที่ยวจาริกไปในป่าไม่มีหมู่บ้าน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ ครั้งโยชน์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

⁶⁹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๖๖ /๑๓๕

⁷⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๙๗๐ /๑๓๗

๑. ภิกษุณีไปด้วยสัตตาทกธณียะ๑
๒. ภิกษุณีถูกรบกวนจึงไป
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๕.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการไม่หลีกจาริกไป

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

พวกภิกษุณีอยู่จำพรรษาในเมือง ราชคฤห์นั้นแหละตลอดฤดูฝน อยู่ในเมืองราชคฤห์นั้นตลอดฤดูหนาว อยู่ในเมืองราชคฤห์นั้นตลอดฤดูร้อน คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า ทิศทั้งหลาย คงคับแคบมีดมน สำหรับภิกษุณี ภิกษุณีเหล่านี้จึงมองไม่เห็นทิศทาง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้ เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลาย ว่าภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุณีทั้งหลายพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี วสุลั วุตถา จาริกั น ปกุกเมยย อนตมโส ฉบฺปญฺจโยชฌานานิ ปาจิตฺติยนฺติ ฯ⁷¹

ก็ภิกษุณีใดจำพรรษาแล้ว ไม่หลีกจาริกไป โดยที่ สุดแม้สิ้นระยะทาง ๕-๖ โยชน์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

พอทอดธุระว่า เราจะไม่หลีกจาริกไปโดยที่ สุดแม้สิ้นระยะทาง ๕-๖ โยชน์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่จาริกไปเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนไม่ได้
๓. ภิกษุณีเป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖ จิตตาคารวรรค หมวดว่าด้วยหोजิตรกรรม

๔.๖.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการไปดูโรงละครหลวง

เรื่องภิกษุณีฉัพคศิย

ครั้งนั้น คนทั้งหลายพากันไปดูหोजิตรกรรม แม้พวกภิกษุณีฉัพคศิยก็ไปดูหोजิตรกรรม คนทั้งหลาย ตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ ผู้บริโศคกาม ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุม สงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่ง ให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้น แสดงดังนี้

⁷¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๔๗๔ /๑๓๘

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ราชาคาร์ วา จิตตาคารี วา อารามิ วา อุทยานิ วา โปกุขรณี วา ทสสนาย
คจเฉยย ปาจิตตียนติ ฯ⁷²

ก็ภิกษุณีได้ไปดูโรงละครหลวง หอจิตรกรรม สวนสาธารณะ อุทยาน หรือสระโบกขรณี ต้องอาบัติ
ปาจิตตีย์⁷³

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า โรงละครหลวง ได้แก่ สถานที่ที่เขาสร้างขึ้นไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อถวายพระราชาทรงกีฬา
เพื่อให้ทรงสำราญพระทัย

ที่ชื่อว่า หอจิตรกรรม ได้แก่ หอที่สร้างขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อให้คนทั้งหลาย ชมเล่น รื่นเริง

ที่ชื่อว่า สวนสาธารณะ ได้แก่ สวนที่สร้างขึ้นให้คนทั้งหลายชมเล่น รื่นเริง

ที่ชื่อว่า อุทยาน ได้แก่ อุทยานที่สร้างขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อให้คนทั้งหลาย ชมเล่น รื่นเริง

สระโบกขรณี ได้แก่ สระน้ำที่ขุดไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อให้คนทั้งหลายชมเล่น รื่นเริง ภิกษุณีเดินไปเพื่อ
จะดู ต้องอาบัติทุกกฏ ยินดู ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๑ พันสายตาไปแล้วเหลียวกลับมาดูอีก ต้องอาบัติปาจิตตีย์
เดินเพื่อจะไปดูแต่ละแห่ง ต้องอาบัติทุกกฏ ยินดู ต้องอาบัติปาจิตตีย์ พันสายตาไปแล้วเหลียวกลับมาดูอีก ต้อง
อาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณียืนอยู่ที่สวนสาธารณะมองเห็น
๒. ภิกษุณีเดินไปเดินมามองเห็น
๓. ภิกษุณีสั่งรถเดินไปเห็น
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการใช้ตั้งหรือแทน

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายใช้ตั้งยาวบ้าง (ตั้งที่เกินขนาด) แทน(ที่ถักด้วยขนสัตว์ที่ตนหามา) บ้าง คน
ทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นแล้วจึงดำนิ ประณาม โพนทะนาว่า ใช้ตั้งยาวบ้าง แทนบ้าง เหมือนหญิง
คฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย
แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

⁷² วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๔๗๘ /๑๓๙

⁷³ วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๔๗๘ /๒๓๙

ยา ปน ภิกขุณี อาสนที วา ปลงกัม วา ปริภุญเชยย ปาจิตตियนติ ฯ⁷⁴

ก็ภิกษุณีใดใช้ตั้งยาวหรือแท่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีตัดเท้าตั้งยาวแล้วจึงใช้
๒. ภิกษุณีรื้อขนสัตว์ของแท่นแล้วจึงใช้
๓. ภิกษุณีวิกัลจริต
๔. ภิกษุณีตันบัญญัติ

๔.๖.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการกรอด้าย

เรื่องภิกษุณีฉัพคศิย

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพคศิยกรอด้ายอยู่ คนทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นแล้วจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่าพวกภิกษุณีฉัพคศิยจึงกรอด้ายเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี สุตตัม กนเตยย ปาจิตตियนติ ฯ⁷⁵

ก็ภิกษุณีใดกรอด้าย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ด้าย ได้แก่ด้าย ๖ ชนิด คือ ด้ายเปลือกไม้ ด้ายฝ้าย ด้ายไหม ด้ายขนสัตว์ ด้ายป่าน ด้ายที่ใช้ วัตถุเจือกัน

คำว่า กรอ คือ กรอเอง ต้องอาบัติทุกกฏในขณะที่กรอ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุก ๆ ขณะที่มีมันเข้ามา

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีกรอด้ายที่ผู้อื่นกรอไว้
๒. ภิกษุณีวิกัลจริต
๓. ภิกษุณีตันบัญญัติ

๔.๖.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการช่วยทำการขวนขวายเพื่อคฤหัสถ์

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

⁷⁴ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๘๓ /๑๔๐

⁷⁵ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๘๗ /๑๔๑

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีช่วยทำการขวนขวายเพื่อคฤหัสถ์ บรรดาภิกษุณีผู้มั่งน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี คิหิเวยยาวจจํ กเรยย ปาจิตตियนติ ฯ⁷⁶

ก็ภิกษุณีใดช่วยทำการขวนขวายเพื่อคฤหัสถ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ช่วยทำการขวนขวายเพื่อคฤหัสถ์ คือ ต้มข้าวต้ม หุงภัตตาหาร หรือทำของเคี้ยว ชักฝ้านุ่งหรือผ้าโพกเพื่อคฤหัสถ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีต้มข้าวต้ม จัดน้ำปานะถวายสงฆ์
๒. ภิกษุณีหุงข้าวถวายสงฆ์
๓. ภิกษุณีทำการบูชาเจตีย์
๔. ภิกษุณีต้มข้าวต้ม หุงภัตตาหารหรือทำของเคี้ยว ชักฝ้านุ่งผ้าห่ม หรือผ้าโพกให้ ไวยาวัจกรของตน
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการไม่ช่วยระงับอธิกรณ์

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีสรูปหนึ่งเข้าไปหาภิกษุณี อุลลันทาให้มาช่วยระงับอธิกรณ์ ภิกษุณีอุลลันทา รับปากแต่ไม่ช่วยระงับ ไม่ขวนขวายให้ผู้อื่นช่วยระงับ ลำดับนั้น ภิกษุณีนั้นได้บอกเรื่องนี้ให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ภิกขุณียา เอหยเย อิมํ อธิกรณ์ วุปสมหิติ วุจจมานา สาธูติ ปฏิสสุณิตวา
สา ปจฉา อนนตฺตรายิกินี เนว วุปสมเมยฺย น วุปสมาย อุตฺตสุกฺกํ กเรยย ปาจิตตियนติ ฯ⁷⁷

⁷⁶ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๙๑ /๑๔๒

⁷⁷ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๙๙๕ /๑๔๓

ก็ ภิกษุณีใด อันภิกษุณีขอร้องอยู่ว่า □แม่เจ้าโปรดมาช่วยระงับอธิกรณ์นี้ด้วยเถิดฯ รับปากแล้ว ภายหลังภิกษุณีนั้นผู้ไม่มีอันตราย ไม่ช่วยระงับ ไม่ชวนชวายเป็นผู้ช่วยระงับ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ภิกษุณีไม่ช่วยระงับ ไม่ชวนชวายเป็นการระงับอธิกรณ์ของอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ระงับในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหา(คณะผู้วินิจฉัยอธิกรณ์)ไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการให้ของเคี้ยวของฉันแก่นักพ่อนเป็นต้น

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาให้ของเคี้ยวของ ฉันด้วยมือตนแก่พวกครูนักพ่อนบ้าง พวกนักพ่อนบ้าง พวกกระโดดไม้ค้ำบ้าง พวกมายากลบ้าง พวกตีกลองบ้าง ให้กล่าวพรรณนาคุณของนางในที่ชุมนุมชน พวกครูนักพ่อนบ้าง พวกนักพ่อนบ้าง พวกกระโดดไม้ค้ำบ้าง พวกมายากลบ้าง พวกตีกลองบ้าง ต่างพากันกล่าวพรรณนาคุณของภิกษุณีอุลลันทาในชุมนุมชน

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อคาริกสฺส วา ปริพฺพาชกสฺส วา ปริพฺพาชิกาย วา สหตฺถา ขาพฺนียํ วา โภชนียํ วา ททฺเหยย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ⁷⁸

ก็ภิกษุณีใดให้ของเคี้ยวหรือของฉันด้วยมือตนแก่ชาวบ้าน แก่ปริพาชก หรือแก่ปริพาชิกา ต้องอาบัติปาจิตตีย์⁷⁹

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ของเคี้ยว ได้แก่ เว้นโภชนะ ๕ น้ำและไม้สีฟัน ที่เหลือชื่อว่า ของเคี้ยว ที่ชื่อว่า ของฉัน ได้แก่ โภชนะ ๕ อย่าง คือ ข้าวสุก ขนมสด ข้าวตอก ปลา เนื้อ

⁷⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๐๐ /๑๔๕

⁷⁹ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๑๐๐๐ /๒๕๑

คำว่า ให้อภัย คือ ให้อภัยด้วยกาย ด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือด้วยการโยนให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ให้น้ำและไม่
สีฟัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีใช้ให้ผู้อื่นให้
๒. ภิกษุณีมีได้ให้เอง
๓. ภิกษุณีให้โดยวางไว้ใกล้ ๆ
๔. ภิกษุณีให้ของไล่ทาภายนอก
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการใช้ผ้าซักระดูแล้วไม่สละ

เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีถูกลนันทาใช้ผ้าซักระดูคนเดียวไม่ยอมสละ ภิกษุณีอื่นที่มีประจำเดือนไม่มีโอกาสได้ใช้
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึง
รับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อวารสจิวริ อนิสสชชิตวา ปริภุญเชยย ปาจิตตियนติ ฯ⁸⁰

ภิกษุณีใดใช้ผ้าซักระดูแล้วไม่ยอมสละ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ผ้าซักระดู ได้แก่ ผ้าที่เขาถวายเป็นให้ภิกษุณีผู้มีประจำเดือนใช้

คำว่า ไม่ยอมสละ คือ ใช้ ๒-๓ คืนแล้ว ซักในวันที่ ๔ ยังใช้อีก ไม่ยอมสละให้แก่ภิกษุณี สิกขมานา
หรือสามเณรีรูปอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ผ้าที่สละแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่สละ ภิกษุณีสงสัย ใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ

ผ้าที่สละแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าสละแล้ว ใช้ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีใช้สอยแล้วสละ
๒. ภิกษุณีใช้ผ้าที่สละแล้วอีก
๓. ภิกษุณีใช้สอยในเมื่อไม่มีภิกษุณีอื่นผู้มีประจำเดือน

⁸⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๐๔ /๑๔๗

๔. ภิกษุณีถูกแย่งชิงผ้าเอาไป
๕. ภิกษุณีผ้าหาย
๖. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๗. ภิกษุณีวิกลจริต
๘. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการไม่สละที่ปัก

เรื่องภิกษุณีถูกลั่นทอน

ครั้งนั้น ภิกษุณีถูกลั่นทอนไม่สละที่ปักแล้วหลีกจาริกไป ต่อมาที่ปักนั้นถูกไฟไหม้ ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า แม่เจ้า พวกเราจงช่วยกันขนของออกมา ภิกษุณีบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า พวกดิฉันไม่ขนของออกมา สิ่งใดสิ่งหนึ่งสูญหายไป แม่เจ้าจักทวงพวกดิฉัน” เมื่อภิกษุณีถูกลั่นทอนทากลับมาสู่ที่ปักนั้นอีก ถามภิกษุณีทั้งหลายแล้วตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ไฉนพวกภิกษุณี เมื่อที่ปักถูกไฟไหม้ จึงไม่ช่วยกันขนของออกมาเล่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อวสถํ อนิสฺสชฺชิตฺวา จาริกํ ปกฺกเมยฺย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ⁸¹

ก็ภิกษุณีใดไม่สละที่ปักแล้วหลีกจาริกไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ไม่สละ ... หลีกจาริกไป ความว่า ไม่สละแก่ภิกษุณี สิกขมานา หรือสามเณรี

เมื่อเดินผ่านเขตที่ปักมีรั้วล้อม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เดินผ่านบริเวณที่ปักที่ไม่มีรั้วล้อม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ภิกษุณีไม่สละห้องปักไม่ได้ติดประตูล็อก หลีกไป ต้องอาบัติทุกกฏ

ที่ปักที่สละแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่สละ ภิกษุณีไม่แน่ใจ หลีกไป ต้องอาบัติทุกกฏ

ที่ปักที่สละแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าสละแล้ว หลีกไป ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีสละแล้วหลีกไป
๒. ภิกษุณีหลีกไปเมื่อมีอันตราย
๓. ภิกษุณีแสวงหา(ผู้ดูแลแทน)แล้วไม่ได้

⁸¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๐๙ /๑๔๘

๔. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๕. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๖. ภิกษุณีวิกลจริต
๗. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการเรียนตัจฉานวิชา

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพคคีย์เรียน ตัจฉานวิชา(ศิลปวิทยาการ ทำลายผู้อื่นมีชนิดเช่นศิลปะเนื่องด้วย ช้าง ม้า รถ ธนูและดาบ กับมนต์อาถรรพณ์ มนต์ฝังหุ่น มนต์ทำให้มีอำนาจ มนต์ทำให้ผอมแห้งและวิชา ประกอบยาพิษ เป็นต้น.) ชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ภิกษุณีจึงเรียนตัจฉานวิชาเหมือนหญิง คลุ่สผู้บริโภคมาม ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถาม ภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ตัจฉานวิชาขั ปริญญาญเญย ปาจิตตियนุติ ฯ⁸²

ก็ภิกษุณีใดเรียนตัจฉานวิชา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ตัจฉานวิชา หมายถึง ศิลปวิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งภายนอกพระศาสนาที่ไม่มีประโยชน์

คำว่า เรียน คือ เรียนเป็นบท ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ บท เรียนเป็นอักษร ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุก ๆ

ตัวอักษร

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีเรียนวิชาเขียนหนังสือ
๒. ภิกษุณีเรียนท่องจำ
๓. ภิกษุณีเรียนพระปริตรเพื่อคุ้มครองตน๑
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๖.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการสอนตัจฉานวิชา

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพคคีย์สอน ตัจฉานวิชา(ศิลปวิทยาการ ทำลายผู้อื่นมีชนิดเช่นศิลปะเนื่องด้วย ช้าง ม้า รถ ธนูและดาบ กับมนต์อาถรรพณ์ มนต์ฝังหุ่น มนต์ทำให้มีอำนาจ มนต์ทำให้ผอมแห้งและวิชา ประกอบยาพิษ เป็นต้น.) ชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคลุ่สผู้บริโภคมาม ลำดับนั้น

⁸² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๑๔ /๑๕๐

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ตีรจฉานวิขขี วาเจยย ปาจิตตियนติ ฯ⁸³

ก็ภิกษุณีใดสอนตีรจฉานวิชา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีสอนวิชาเขียนหนังสือ
๒. ภิกษุณีสอนการท่องจำ
๓. ภิกษุณีสอนพระปริตรเพื่อคุ้มครอง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗ อารามวรรค หมวดว่าด้วยอาราม

๔.๗.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการเข้าอาราม โดยไม่บอก

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปมีจีวรผืนเดียว กำลังตัดเย็บจีวรอยู่ในอवासโกล์หมู่บ้าน ภิกษุณีทั้งหลายเข้าไปสู่อาราม(อาราม (อา+รมุ ก็หาย+ณ)สวน.สวนสาธารณะ,สวนหย่อม,อาราม.อารามนติ เอตถาติ อาราโม สถานที่อันร่มรื่น ชื่อว่า อาราม(ลบ ณ,วุทธิ อ เป็น อา)อาราโม นาม ปุบุฬาราม ฬาราม⁸⁴ สวนไม้ดอกและสวนไม้ผล ชื่อว่า อาราม) โดยไม่บอก เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ภิกษุทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่าพวกภิกษุณีจึงเข้ามาสู่อารามโดยไม่บอก ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่ง ให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี อนาปุจฉา อารามํ ปวิเสยย ปาจิตตियนติ ฯ⁸⁵

ก็ ภิกษุณีใดเข้าไปสู่อารามโดยไม่บอก ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี สนตํ ภิกขุ อนาปุจฉา อารามํ ปวิเสยย ปาจิตตियนติ ฯ⁸⁶

อนึ่ง

ภิกษุณีใดเข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

⁸³ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๑๘ /๑๕๑

⁸⁴ วิ.มหาวิ. ๑ /๑๐๒/๖๕,อภิธานวรรณนา ๕๓๗/๖๖๖

⁸⁵ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๒๑ /๑๕๒

⁸⁶ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๒๔ /๑๕๓

เรื่องภิกษุณีไม่กวาดอาราม

สมัยนั้น ภิกษุเหล่านั้นหนีไปจากอาวาสนั้น ภิกษุณีทั้งหลายคิดว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายจากไปแล้ว จึงไม่ไปอาราม เมื่อภิกษุเหล่านั้นกลับมาสู่อาวาสนั้นอีก ภิกษุณีทั้งหลายรู้ว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายมาแล้ว บอกแล้วพากันเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นกราบไหว้แล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวว่า น้องหญิงทั้งหลาย เพราะเหตุไร พวกเธอจึงไม่กวาดอาราม ไม่ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้เล่า ภิกษุณีเหล่านั้นตอบว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า □ภิกษุณีไม่พึงเข้าอาราม^๘ ดังนั้น พวกดิฉันจึงไม่มา

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้บอกภิกษุณีที่มีอยู่แล้วเข้าอารามได้ แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดง

พระอนุบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ขานน์ สภิกขุภิก อารามิ อนาปุจจา ปวิเสยย ปาจิตติยนติ ฯ⁸⁷

อนึ่ง ภิกษุณีใดรู้ที่อยู่ เข้าไปสู่อารามที่มีภิกษุโดยไม่บอก ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สมัยนั้น ภิกษุเหล่านั้นหนีไปจากอาวาสนั้นแล้วกลับมาสู่อาวาสนั้นอีก ภิกษุณีทั้งหลายคิดว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายจากไปแล้ว จึงไม่บอก เข้าไปสู่อาราม พวกเธอได้มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า □ภิกษุณีไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ไม่พึงเข้าอาราม^๙ พวกเรามีได้บอกภิกษุที่มีอยู่เข้าอาราม ต้องอาบัติปาจิตตีย์แล้วกระมัง ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า รู้ที่อยู่ คือ ภิกษุณีรู้เอง คนเหล่านี้บอกเธอ หรือภิกษุเหล่านั้นบอก

อารามที่ชื่อว่า มีภิกษุ คือ สถานที่มีภิกษุอาศัยอยู่แม้ที่โคนต้นไม้

คำว่า เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอก คือ ไม่บอกกล่าวภิกษุ สามเณร หรือคนวัด เมื่อล่วงเขตอารามที่มีรั้วล้อม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อล่วงสู่อุปัชฌาย์แห่งอารามที่มีรั้วล้อม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

อารามที่มีภิกษุ ภิกษุณีสำคัญว่ามีภิกษุ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อารามที่มีภิกษุ ภิกษุณีไม่แน่ใจ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ

อารามที่มีภิกษุ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีภิกษุ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ไม่ต้องอาบัติ

อารามที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณีสำคัญว่ามีภิกษุ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ

อารามที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณีไม่แน่ใจ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ

อารามที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีภิกษุ เข้าไปสู่อารามโดยไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

⁸⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๒๔ /๑๕๓

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีเข้าไปโดยบอกภิกษุที่มีอยู่
๒. ภิกษุณีไม่มีอยู่ ภิกษุณีจึงเข้าไปโดยไม่บอก
๓. ภิกษุณีเข้าไปเดินมองศีรษะภิกษุณีผู้เข้าไปก่อน
๔. ภิกษุณีไป ณ สถานที่มีภิกษุณีกำลังประชุมกัน
๕. ภิกษุณีเดินตามทางที่ผ่านไปอาราม
๖. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๗. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๘. ภิกษุณีวิกลจริต
๙. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการดำบริภาษภิกษุ

เรื่องพระกัปปิตกะ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น ท่านพระกัปปิตกะผู้เป็นอุปัชฌาย์ของท่านพระอุบาลีพักอยู่ในป่าช้า คราวนั้นมีภิกษุณีรูปหนึ่งอายุมากกว่าพวกภิกษุณี ฉัพพัคคีย์ มรณภาพ พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ช่วยกันนำ(ศพ)ภิกษุณีนั้นออกไปเผาแล้วก่อสตูปไว้ไม่ไกลที่พักของพระกัปปิตกะแล้วร่ำไห้ที่สตูปนั้น ลำดับนั้น ท่านพระกัปปิตกะรำคาญเสียงนั้นจึงทำลายสตูปนั้นเสีย แหกสะเกเียด

พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ปรึกษากันว่า พระกัปปิตกะทำลายสตูปแม่เจ้าของพวกเรา มาเกิด พวกเราจะฆ่าพระกัปปิตกะนั้น” ภิกษุณีรูปหนึ่งบอกความนั้นให้ท่านพระอุบาลีทราบ ท่านพระอุบาลีนำเรื่องนั้น ไปบอกท่านพระกัปปิตกะ ท่านพระกัปปิตกะหนีออกจากวิหารไปซ่อนอยู่ คราวนั้นพวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์เข้าไปที่วิหารของท่านพระกัปปิตกะตั้งอยู่ ครั้นแล้วช่วยกันชนก้อนหินและก้อนดินทับวิหารของท่าน แล้วจากไปด้วยเข้าใจว่าพระกัปปิตกะมรณภาพแล้ว

ครั้นราตรีนั้นผ่านไป ท่านพระกัปปิตกะครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตในกรุงเวสาลีแต่เช้า พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์เห็นท่านเดินเที่ยวบิณฑบาตอยู่ กล่าวกันอย่างนี้ว่า พระกัปปิตกะยังมีชีวิตอยู่ ใครกันนะที่นำแผนการของพวกเราไปบอก ครั้นได้ทราบว่าเป็นใครจึงพากันด่าท่านพระอุบาลีว่า ท่านผู้เป็นทาสรับใช้เมื่อเวลาอาบน้ำ คอยลูบโคล มีตระกูลต่ำคนนี้ ไฉนจึงนำแผนการของเราไปบอกเล่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ภิกขุ อุกโกเสยย วา ปริภาเสยย วา ปาจิตตियนติ ฯ⁸⁸

⁸⁸ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๒๙ /๑๕๕

ก็ภิกษุณีใดตำหรือบริภาษภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ตำ คือ ตำด้วยอักษะโกสวัตถุ ๑๐ อย่าง๑ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

คำว่า บริภาษ คือ แสดงอาการที่น่ากลัว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

ภิกษุณีตำหรือบริภาษอนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีไม่แน่ใจ ตำหรือบริภาษ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุปสัมบัน ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นอนุปสัมบัน ตำหรือบริภาษ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมุ่งอรรถ
๒. ภิกษุณีมุ่งธรรม
๓. ภิกษุณีมุ่งสั่งสอน
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการบริภาษคณะ

เรื่องภิกษุณีจันชกาลิ

ครั้งนั้น ภิกษุณีจันชกาลิชอบก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออหิงครณในสงฆ์ เมื่อ สงฆ์ทำกรรมแก่จันชกาลินั้น ภิกษุณีอุลลันทาก็คัดค้าน ต่อมา ภิกษุณีอุลลันทาเดินทางไปยังหมู่บ้านด้วยฐานะบางอย่าง ภิกษุณีสงฆ์พอรู้อว่า ภิกษุณีอุลลันทาจากไปแล้ว จึงลงอุกเขนียกรรมแก่ภิกษุณีจันชกาลิเพราะไม่เห็นอาบัติ ครั้นภิกษุณีอุลลันทาทำธุระนั้นในหมู่บ้านเสร็จแล้วกลับมายังกรุงสาวัตถีเมื่อภิกษุณีอุลลันทากำลังมา ภิกษุณีจันชกาลิไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ไม่ลูกรับบาตรและจีวร ไม่เอาน้ำดื่ม ต้อนรับ

ภิกษุณีอุลลันทาได้กล่าวกับภิกษุณีจันชกาลินั้นว่า เมื่อฉันกำลังมา ไฉนเธอไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเซ็ดเท้า ไม่ลูกรับบาตรและจีวร ไม่เอาน้ำดื่มต้อนรับเล่า ภิกษุณีอุลลันทาทราบแล้วจึงขี้ใจคอบริภาษคณะว่า ภิกษุณีพวกนี้โง่เขลา ภิกษุณีพวกนี้ไม่ฉลาด ภิกษุณีพวกนี้ไม่รู้จักรกรรม โทษของกรรมกรรมวิบัติ หรือกรรมสมบัติ พระผู้มีพระภาค รับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี จณฺทิกตา คณฺ์ ปริภาเสยย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ⁸⁹

ก็ภิกษุณีใดซึ่งเคียด บริภาษคณะ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

⁸⁹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๓๔ /๑๕๗

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า บริภาษ คือ บริภาษว่า ภิกษุณีพวกนี้โง่เขลา ภิกษุณีพวกนี้ไม่ฉลาด ภิกษุณีพวกนี้ไม่รู้จักรกรรม โทษของกรรม กรรมวิบัติ หรือกรรมสมบัติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ บริภาษภิกษุณีหลายรูป ภิกษุณีรูปเดียว หรือ อนุปสัมบัน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมุ่งอรรถ
๒. ภิกษุณีมุ่งธรรม
๓. ภิกษุณีมุ่งสั่งสอน
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการฉันของเคี้ยวของฉันเมื่อห้ามภัตตาหารแล้ว

เรื่องภิกษุณีฉันหลายที่ในมือเดียวกัน

พราหมณ์คนหนึ่งนิมนต์ภิกษุณีทั้งหลายให้ฉัน พวกภิกษุณีฉันแล้ว ห้ามภัตตาหารแล้ว พวกกันไป ตระกูลญาติ ภิกษุณีบางพวกยังฉันอีก บางพวกนำบิณฑบาตกลับไป พราหมณ์นั้นได้กล่าวกับเพื่อนบ้านผู้ คู้นเคยว่า นายทั้งหลาย เราเลี้ยงภิกษุณีให้อิ่มหน้าแล้ว เชิญมาเถิด เราจักเลี้ยงพวกท่านให้อิ่มหน้าบ้าง เพื่อน บ้านผู้คู้นเคยเหล่านั้นบอกเรื่องให้ทราบ พราหมณ์ดำหนิ ประณาม โพนทนา ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับ สั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี นิมนติตา วา ปวาริตา วา ขาหนิยั วา โภชนิยั วา ขาเทยย วา ภูณเชยย วา ปาจิตตियนติ ฯ⁹⁰

ก็ภิกษุณีใดได้รับนิมนต์แล้ว บอกห้ามภัตตาหารแล้ว เคี้ยวของเคี้ยว หรือฉันของฉัน ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ได้รับนิมนต์แล้ว คือ ได้รับนิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ ชนิด อย่างไร อย่างหนึ่ง

ลักษณะการบอกห้ามภัตตาหาร

ที่ชื่อว่า บอกห้ามภัตตาหารแล้ว คือ (๑) ภิกษุณีกำลังฉัน (๒) ทายกนำ โภชนะมาถวาย (๓) ทายกอยู่ใน หัตถบาสน้อมถวาย (๔) ภิกษุณีบอกห้าม

⁹⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๓๘ /๑๕๘

ที่ชื่อว่า ของเคี้ยว คือ ยกเว้นโภชนะ ๕ ข้าวต้ม ยามกาลิก สัตตาทกาลิก และยาวชีวิก๑ นอกนั้นชื่อว่า ของเคี้ยว

ที่ชื่อว่า ของฉัน ได้แก่ โภชนะ ๕ อย่าง คือ ข้าวสุก ขนมนสด ข้าวตู ปลา เนื้อ

ภิกษุณีรับประเคนด้วยตั้งใจว่า “จะเคี้ยว จะฉัน” ต้องอาบัติทุกกฏ ฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆคำกลืน
บทภาชนีย์

ภิกษุณีรับประเคนยามกาลิก สัตตาทกาลิก ยาวชีวิก เพื่อเป็นอาหาร ต้องอาบัติทุกกฏ ฉัน ต้องอาบัติ
ทุกกฏทุกๆ คำกลืน

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีที่หายกไม่ได้นิมนต์
๒. ภิกษุณียังไม่ห้ามภัตตาหาร
๓. ภิกษุณีดื่มข้าวต้ม
๔. ภิกษุณีบอกเจ้าของแล้วฉัน
๕. ภิกษุณีฉันของที่เป็นยาวกาลิกสัตตาทกาลิกและยาวชีวิกเมื่อมีเหตุผล จำเป็น
๖. ภิกษุณีวิกลจริต
๗. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยความหวงตระกูล

เรื่องภิกษุณีหวงตระกูล

ครั้งนั้น ภิกษุณีสรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตใน ตรอกแห่งหนึ่งในกรุงสาวัตถี เข้าไปที่ตระกูลแห่งหนึ่ง นั่งบน
อาสนะที่เขาปูไว้ ครั้นคนทั้งหลายนิมนต์เธอให้ฉันแล้วบอกให้นิมนต์ภิกษุณีอื่น ๆ มาด้วย ภิกษุณีนั้นคิดว่า ทำ
อย่างไร ภิกษุณีอื่น ๆ จึงจะไม่มา จึงเข้าไปหา ภิกษุณีทั้งหลายบอกว่า ในที่โน้นสุนัขขูด โคดู สถานที่อื่น พวก
ท่านอย่าไปที่นั่นเลย

ภิกษุณีแม่อีกรูปหนึ่งได้ไปบิณฑบาตที่ตรอกนั้น เข้าไปที่ตระกูลนั้นตั้งอยู่ ครั้นแล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปู
ไว้ ลำดับนั้น คนทั้งหลายนิมนต์ให้ภิกษุณีนั้นฉันแล้ว ได้กล่าวว่า แม่เจ้า ทำไมภิกษุณีทั้งหลายจึงไม่มา ภิกษุณี
นั้นบอกเรื่องนั้นให้คนทั้งหลายทราบ คนทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทนา ภิกษุณีเหล่านั้นได้นำเรื่องนี้
ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบพวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระ
ภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย
ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี กุลมจจริณี อสส ปาจิตตियนติ ฯ⁹¹

ก็ภิกษุณีใดหวงตระกูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

⁹¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๔๓ /๑๖๑

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า หวง คือ ภิกษุณีกล่าวโทษของตระกูลในสำนักภิกษุณีทั้งหลายด้วยประสงค์ว่า “ทำอย่างไร ภิกษุณีทั้งหลายจึงจะไม่มา” ต้องอาบัติปาจิตตีย์ หรือกล่าวโทษภิกษุณีในสำนักตระกูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ได้หวงตระกูลแต่บอกเฉพาะโทษที่มีอยู่
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีหลายรูปออกพรรษาแล้วในอาวาส⁹² ใกล้หมู่บ้าน พวกกันไปกรุงสรวัตถิ ภิกษุณีทั้งหลาย ได้กล่าวว่า แม่เจ้าทั้งหลายจำพรรษาที่ไหน โอวาทสัมฤทธิ์ผลดีละหรือ ภิกษุณีเหล่านั้นตอบว่า อาวาสที่พวกเรา จำพรรษาไม่มีภิกษุเลย โอวาทจักสัมฤทธิ์ผลดีจากที่ไหนกัน

พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่ง ให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อภิกษุเก อาวาเส วสสั วเสยย ปาจิตตियนติ ฯ⁹³

ก็ภิกษุณีใดจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ภิกษุณีตั้งใจว่า “จะจำพรรษา” แล้วจัดแจงเสนาสนะ ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ กวาดบริเวณ ต้องอาบัติทุกกฏ พออรุณขึ้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีจำพรรษาในอาวาสที่มีภิกษุอยู่จำพรรษา หลีกไป สีก มรณภาพหรือไปเข้าริตเตียรถีย์
๒. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการไม่ปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

⁹² อาวาสที่ไม่มีภิกษุ” หมายถึง สำนักภิกษุณีที่ไม่มีภิกษุผู้จะให้โอวาทอยู่ภายในระยะ ๑ โยชน์หรือเส้นทางที่จะไปยังสำนักภิกษุณินั้น ไม่ปลอดภัย ไม่สะดวก ภิกษุไม่สามารถเดินทางไปให้โอวาทได้ (วิ.อ. ๒/๑๔๙/๓๒๑, กงขา.อ. ๓๔๑) ไม่ได้หมายถึง อาวาสเดียวกันกับภิกษุ

⁹³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๔๗ /๑๖๒

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีหลายรูปออกพรรษาในอวาสโลกัฬหมู่บ้านแล้วพากันไปกรุงสาวัตถี ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวว่า ท่านทั้งหลายจำพรรษาที่ไหน ได้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์แล้วหรือ ภิกษุณีเหล่านั้นตอบว่า พวกเรายังมิได้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์เลย เจ้าข้า ภิกษุณีผู้มั่งน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำ เรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค ให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี วสสั วุตถา อุกโตสงฆเ ตีหิ จาเนหิ นปวาเรยย ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา

ปรัสสกาย วา ปาจิตติยนติ ฯ⁹⁴

ก็ภิกษุณีใดจำพรรษาแล้ว ไม่ปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย⁹⁵ด้วยฐานะ ๓ คือ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน หรือด้วยระแวงสงสัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า จำพรรษาแล้ว คือ อยู่จำพรรษาดัน ๓ เดือน หรือพรรษาหลัง ๓ เดือน

ภิกษุณีพอทอดรฐะว่า “ เราจะไม่ปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่ายด้วยฐานะ ๓ คือ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน หรือด้วยระแวงสงสัย ” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ปวารณาในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการไม่ไปรับโอวาทเป็นต้น

เรื่องภิกษุณีฉัพพัคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ไปสำนักภิกษุณีแล้วกล่าวสอนพวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ ภิกษุณีทั้งหลายได้กล่าวว่า มาเถิด แม่เจ้าทั้งหลาย พวกเราจะไปรับโอวาท ภิกษุณีฉัพพัคคีย์กล่าวว่า พวกเราจะไปรับโอวาททำไมกัน พระคุณเจ้าฉัพพัคคีย์มาให้โอวาทพวกเราถึงที่นี่แล้ว พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

⁹⁴ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๕๑ /๑๖๓

⁹⁵ วิธีการปวารณาต่อภิกษุสงฆ์โดยย่อ คือหลังจากที่ได้ปวารณาต่อกันและกันแล้ว แต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งด้วยญัตติทุติยกรรมให้เป็นผู้นำภิกษุณีสงฆ์ไปปวารณาในสำนักภิกษุสงฆ์ (กงขา.อ. ๓๙๒-๓๙๓)

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี โอวาทาย วา สิวาสาย วา น คจเจยย ปาจิตตियนติ ฯ⁹⁶

ภิกษุณีใดไม่ไปรับโอวาท หรือธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมกัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า โอวาท ได้แก่ คุรุธรรม ๘ ประการ(คือคุรุธรรม (อ่านว่า คะรุทำ) แปลว่า "ธรรมอันหนัก" หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุณีอันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทรงอนุญาตให้สตรีอุปสมบทได้ โดยต้องปฏิบัติด้วยความเคารพตลอดชีวิต มี ๘ ประการโดยสรุป คือ

๑.แม้บวชมานานนับร้อยปีก็ต้องกราบไหว้ภิกษุ แม้บวชในวันนั้น

๒.ต้องจำพรรษาอยู่ในวัดที่มีภิกษุ

๓.ต้องไปถามวันอุโบสถและรับฟังโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน

๔.ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายหลังจำพรรษาแล้ว

๕.ต้องประพุดิมานต์ในสงฆ์สองฝ่ายเมื่อต้องอาบัติหนัก

๖.ต้องเป็นสิกขมานา ๒ ปี ก่อนจึงขออุปสมบทในสงฆ์สองฝ่ายได้

๗.ต้องไม่บริภาษคำว่าภิกษุไม่ว่ากรณีใด ๆ

๘.จะว่ากล่าวตักเตือนภิกษุไม่ได้ แต่ภิกษุว่ากล่าวตักเตือนได้⁹⁷ ที่ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมกัน ได้แก่ กรรมที่ทำร่วมกัน อุทเทสที่สวดร่วมกัน ความมีสีกขาเสมอกัน ภิกษุณีพ้อทอดธุระว่า “เราจะไม่ไปรับโอวาทหรือธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมกัน” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ไปรับโอวาทในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้ภิกษุณีเป็นเพื่อน
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการไม่ถามอุโบสถเป็นต้น

เรื่องภิกษุณีไม่ถามอุโบสถ ไม่ขอโอวาท

ครั้งนั้น ภิกษุณีไม่ถามอุโบสถบ้าง ไม่ขอโอวาทบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า โฉนพวกภิกษุณีจึงไม่ถามอุโบสถบ้าง ไม่ขอโอวาทบ้างเล่า

⁹⁶ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๕๕ /๑๖๔

⁹⁷ “คุรุธรรม ๘ ประการ” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๔๘)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

อนาวตตมาลี ปน ภิกษุณียา ภิกษุสงฆโต เทว ธมมา ปจจาสิสิตพพา อุโปสถปุจฉกณจ โอวาหุปสงกมณจ ต อติกาเมนติยา ปาจิตตियนติ ฯ⁹⁸

ก็ภิกษุณีพึงหวังธรรม ๒ อย่างจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน คือ การถามอุโบสถ ๑ การเข้าไปขอโอวาท ๑ ผู้ฝ่าฝืนธรรม ๒ อย่างนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า อุโบสถ ได้แก่ อุโบสถ ๒ อย่าง คือ อุโบสถวัน ๑๔ ค่ำ และอุโบสถ วัน ๑๕ ค่ำ

ภิกษุณีทอธรรว่า “เราจะไม่ถามอุโบสถบ้าง จะไม่ขอโอวาทบ้าง” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ถามอุโบสถและไม่ขอโอวาทในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้ภิกษุณีเป็นเพื่อน
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๗.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการให้บังฝี่ในร่มผ้า

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ครั้งนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งให้บังฝี่ที่เกิดในร่มผ้า⁹⁹ (ฝี่ ปินาโส นาสิกาโรโค ฆาเน สิงฆานิกาสสโว เถยย ตวรุ วโณนิตถิ โผฏฺฐ ตู ปีฬกา ภเว. โผฏฺฐ (ผฏฺฐ สสิเลสน+ณฝี่.ผฏฺฐิตติ โผฏฺฐ ฝี่ที่ติดแน่น ชื่อว่า โผฏฺฐะ(ลบ ณ, วุทธิ อุ เป็นโอ)ปฐวียา คจจนตสส ปาทตเลสุ โผฏฺฐา อฏฺฐหตฺวา ภิกษุณติ¹⁰⁰ ฝี่ที่ฝ่าเท้าของกุลบุตรผู้เดินไปบนพื้นดิน ปุด ขึ้นจนแตก ปีฬกา, ปีฬกา (ปี่ฬ วิพาธาย+ณวุ+อาฝี่.ปี่ฬยติ หีสติติ ปีฬกา ฝี่ที่เปียดเปียน ชื่อว่า ปีฬกา(อาเทศ ณวุ เป็น ออก)สเจปิสส กจจุ วา ปีฬกา วา โหนติ¹⁰¹ หากว่าบุตรมีกลางหรือฝี่ ทั้ง๒ ศัพทเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ เช่น

⁹⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๕๙ /๑๖๕

⁹⁹ ภิกษุณีไม่บอกสงฆ์หรือคณะ ใช้ให้บัง ให้ผ้า ให้ชะล้าง ให้ทา ให้พัน ให้เกาะ ขายนั้นทำหมดทุกอย่างตามที่ใช้ ภิกษุณินั้นต้องอาบัติทุกกฏ ๖ ตัว ในขณะที่ใช้ เมื่อขายนั้นทำเสร็จ ภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๖ ตัวหรือแม้จะใช้ให้เขาทำ ตามที่เห็นสมควร เมื่อเขาทำเสร็จทุกอย่าง ก็ต้องอาบัติทุกกฏ ๖ ตัว ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ๖ ตัวเช่นกัน แต่ถ้าใช้ให้ทำเพียงอย่างเดียว แม้ขายนั้นจะทำหมดทุกอย่าง ก็ต้องอาบัติทุกกฏและปาจิตตีย์เพียง ๑ ตัว (กงขา.อ. ๓๙๕)

¹⁰⁰ วิ.มหา ๕ /๖๒๗/๓๖

¹⁰¹ วิ.มหา .อ. /๓๔/๒๑

โผโฏ โผฎา โผฏี ปีพโก ปีพกา ปีพกั) อยู่กันสองต่อสองกับชาย ลำดับนั้น ชายนั้นพยายามจะข่มขืนภิกษุณีนั้น เธอ ได้ส่งเสียงร้องขึ้น ภิกษุณีทั้งหลายวิ่งเข้าไปได้ถามภิกษุณีนั้น เธอจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปสาเข ชาตํ คณทํ วา รุหิตํ วา อนปโลเกตวา สงฆ์ วา คณํ วา บุริเสน สทธิ เอเกเนกา เกทาเปยฺย วา ฆาลาเปยฺย วา โธวาเปยฺย วา อาลิมปาเปยฺย วา พนฺธาเปยฺย วา โมจาเปยฺย วา ปาจิตฺตียนฺติ ฯ¹⁰²

ก็ภิกษุณีใดไม่บอกสงฆ์หรือคณะ ใช้ให้บัง ให้ผ้า ให้ชะล้าง ให้ทา ให้พัน หรือให้แกะฝีหรือบาดแผลที่เกิดในร่มผ้าอยู่กันสองต่อสองกับชาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ในร่มผ้า ได้แก่ บริเวณใต้สะดือลงมา เหนือเข้าขึ้นไป

ที่ชื่อว่า สงฆ์ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงภิกษุณีสงฆ์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงบ่ง” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อบ่งเสร็จ ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงผ่า” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อผ่าเสร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงชะล้าง” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อชะล้างเสร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงทา” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อทาเสร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงพัน” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อพันเสร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุณีสั่งว่า “จงแกะ” ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อแกะเสร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบอกสงฆ์หรือคณะแล้วจึงให้บัง ให้ผ้า ให้ชะล้าง ให้ทา ให้พันหรือให้แกะ
๒. ภิกษุณีมีสตรีผู้รู้เพียงสาวอยู่เป็นเพื่อน
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔. ๘ คัมภีร์วรรค หมวดว่าด้วยสตรีมีกรรม

๔.๘.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการบวชให้สตรีมีกรรม

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

¹⁰² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๖๓ /๑๖๖

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้สตรีมีครรภ์ เธอเที่ยวบิณฑบาต คนทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงถวายภิกษาหารแก่แม่เจ้า แม่เจ้ามีครรภ์แก่ แล้วตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ไฉนพวกภิกษุณีจึงบวชให้สตรีมีครรภ์เล่า พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี คพภินี วุฏฐาเปยฺย ปาจิตฺตียนติ ฯ¹⁰³

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สตรีมีครรภ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์¹⁰⁴

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า บวชให้ คือ อุปสมบทให้ภิกษุณีตั้งใจว่า “จะบวชให้” แล้วแสวงหาคณะ อาจารย์ บาตรหรือจีวร หรือสมมติสีมา ต้องอาบัติทุกกฏ (สวด)จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจาครั้งสุดท้าย ภิกษุณีผู้เป็นอุปชฌาย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ คณะและอาจารย์ ต้องอาบัติทุกกฏ

บทภาษณีย์

สตรีมีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่ามีครรภ์ ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สตรีมีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีครรภ์ บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

สตรีไม่มีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่ามีครรภ์ ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

สตรีไม่มีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีครรภ์ บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. สตรีมีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีครรภ์ จึงบวชให้
๒. สตรีไม่มีครรภ์ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีครรภ์ จึงบวชให้
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการบวชให้สตรีมีลูกยังดื่มนม

เรื่องภิกษุณีหลายรูปบวชให้สตรีมีลูกยังดื่มนม

ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้สตรีมีลูกยังดื่มนม¹⁰⁵ เธอเที่ยวบิณฑบาต คนทั้งหลายกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงถวาย ภิกษาหารแก่แม่เจ้า แม่เจ้ามีลูก แล้วตำหนิว่า ไฉนพวกภิกษุณีจึงบวชให้สตรีมีลูกยังดื่มนมเล่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

¹⁰³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๖๘ /๑๖๘

¹⁰⁴ วิ.ภิกษุณี.(ไทย) ๓/๑๐๖๘ /๒๙๑

¹⁰⁵ กังขา.อ ๓๙๖

ยา ปณ ภิกขุณี ปายนตี วุฏฐาเปยย ปาจิตติยนติ ฯ¹⁰⁶

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สตรีมีลูกยังตีมนม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ให้บวช คือ ให้อุปสมบท.ตั้งใจว่าจักให้บวช แล้วแสวงหาคณะกัถี อาจารย์กัถี บาทรกัถี จีวรกัถี สมมติสีมาที่ต้ออาบัติทุกกฏ จบญัตติต้ออาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้ง ต้ออาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจาครั้งสุดท้าย ภิกษุณีผู้อุปชฌาย์ ต้ออาบัติปาจิตตีย์ คณะและอาจารย์ ต้ออาบัติทุกกฏ.

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. สตรีมีลูกยังตีมนม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีลูกยังตีมนม จึงบวชให้
๒. สตรีไม่มีลูกยังตีมนม ภิกษุณีสำคัญว่าไม่มีลูกยังตีมนม จึงบวชให้
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาผู้ยังไม่ได้ศึกษารธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้สิกขมานา ผู้ไม่ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี สิกขมานาผู้บวชเป็นภิกษุณีเหล่านั้นโง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร

พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ครั้นทรงตำหนิแล้ว ทรงแสดงธรรมมีกถา แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์ให้สิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อ เป็นเวลา ๒ ปีแก่สิกขมานา

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้สิกขาสมมติอย่างนี้

วิธีขอสิกขาสมมติและกรรมวาจาให้สิกขาสมมติ

สิกขมานานั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าภิกษุณีทั้งหลายแล้วนั่งกระโหย่ง ประนมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า ดิฉันชื่อนี้ เป็นสิกขมานาของแม่เจ้าชื่อนี้ขอสิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีต่อสงฆ์” พึงขอแม่ครั้งที่ ๒ พึงขอแม่ครั้งที่ ๓

ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า

แม่เจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขมานาชื่อนี้ของแม่เจ้าชื่อนี้ขอสิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีต่อสงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วก็พึงให้สิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีแก่สิกขมานาชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ

แม่เจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขมานาชื่อนี้ของแม่เจ้าชื่อนี้ขอสิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีต่อสงฆ์ สงฆ์ให้สิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อ เป็นเวลา ๒ ปีแก่สิกขมานาชื่อนี้ แม่เจ้ารูปใดเห็นด้วยกับการให้

¹⁰⁶ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๗๓ /๑๖๙

สิกขาสम्मติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีแก่สิกขมานาชื่อนี้ แม่เจ้ารูปนั้นพึงนึ่ง แม่เจ้ารูปใดไม่เห็นด้วย แม่เจ้ารูปนั้นพึงทักท้วง

สิกขาสम्मติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปี สงฆ์ให้แก่สิกขมานาชื่อนี้แล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนึ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนึ่งนั้นเป็นมตอย่างนี้ พึงบอกสิกขมานาผู้นั้นว่า เธอจงกล่าวอย่างนี้แล้วให้สิกขา ๖

พระผู้มีพระภาคครั้งทรงตำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้ว แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี เทว วสุธานี ฉสุ รมเมสุ อสิขิตสิกขิ สิกขมานิ วุฏฐาเปยย ปาจิตติยนติ ฯ¹⁰⁷

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานา¹⁰⁸ ผู้ยังไม่ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี ต้องอาบัติปาจิตติย

สิกขาบทวิภังค์

ภิกษุณีตั้งใจว่า “จะบวชให้” แล้วแสวงหาคณะ อาจารย์ บาตร หรือจีวร หรือสมมติสีมา ต้องอาบัติทุกกฏ จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจาครั้งสุดท้าย ภิกษุณีผู้เป็นอุปัชฌาย์ ต้องอาบัติปาจิตติย คณะและอาจารย์ ต้องอาบัติทุกกฏ

บทภาษณีย์

กรรมเป็นธรรม ภิกษุณีสำคัญว่า กรรมเป็นธรรม ให้บวช ต้องอาบัติปาจิตติย.

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้สิกขมานาผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้สิกขมานา(นางผู้กำลังศึกษา, สามเณรี ผู้มีอายุถึง ๑๘ ปีแล้ว อีก ๒ ปี จะครบบวชเป็นภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์สวดให้สิกขาสम्मติ คือ ตกกลงให้สมาทานสิกขาบท ๖ ประการ ตั้งแต่ปาณาติปาตา เวรมณี จนถึง วิกาลโภชนา เวรมณี ให้รักษาอย่างเคร่งครัดไม่ขาดเลย ตลอดเวลา ๒ ปีเต็ม (ถ้าล่วงข้อใดข้อหนึ่ง ต้องสมาทานตั้งแต่ต้นไปใหม่อีก ๒ ปี) ครบ ๒ ปี ภิกษุณีสงฆ์จึงทำพิธีอุปสมบทให้ขณะที่สมาทานสิกขาบท ๖ ประการอย่างเคร่งครัดนี้ เรียกว่า นางสิกขมานา ผู้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี แต่สงฆ์

¹⁰⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๘๐ /๑๓๒

¹⁰⁸ สิกขมานา (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

ยังไม่ได้สมมติ¹⁰⁹ ภิกษุณีทั้งหลายกล่าว อย่างนี้ว่า สิกขมานาทั้งหลาย พวกเธอจงมานี้ จงรู้สิ่งนี้ ประเคนสิ่งนี้ นำสิ่งนี้มา ฉันต้องการสิ่งนี้ จงทำสิ่งนี้ให้เป็นกัปปิยะ สิกขมานาเหล่านั้นตอบว่า แม่เจ้า พวกดิฉันไม่ใช่ สิกขมานา พวกดิฉันเป็นภิกษุณี

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ครั้นทรงตำหนิแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถา แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์ ให้อุภยฐานสมมติแก่สิกขมานาผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้อุภยฐาน สมมติ ครั้นทรงตำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้ว แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้น แสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี เทว วสทานิ ฉสุ ธมเมสุ ลิกขิตลิกขิ สิกขมานัน สงเขน อสมมตํ วุฏฐาเปยย ปาจิตติยนติ ฯ¹¹⁰

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานาผู้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้วแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้สิกขมานาผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีที่สงฆ์สมมติแล้ว
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการบวชให้หญิงที่มีครอบครัวอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี¹¹¹

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ๑ หญิงที่บวชเป็นภิกษุณี เหล่านั้น(หญิงที่จะได้รับการบวชเป็นภิกษุณีนั้น นอกจากจะต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ตามขั้นตอนแล้ว ยัง ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี แต่ในกรณีนี้ เป็นข้อยกเว้นสำหรับหญิงที่มีครอบครัวแล้วหรือเคยผ่านการแต่งงานมี ครอบครัวมาแล้ว แม่เธอจะมีอายุเพียง ๑๒ ปี ถ้าผ่านการศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีและสงฆ์ให้การ

¹⁰⁹ สิกขาสมมติ คือข้อตกลงยินยอมร่วมกันที่จะให้สิกขมานานั้นศึกษาในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีหมายถึง อนุสัมบันหรือสามเณรีผู้ใคร่ศึกษา แต่ยังมีภิกษุณีใดให้ศึกษาหรือมีสิกขาเสียไป ที่ได้ชื่อว่าสิกขมานา เพราะศึกษาในธรรม ๖ ข้อหรือธรรมกล่าวคือสิกขาเหล่านั้น (กงขา.อ. ๓๙๗)

¹¹⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๘๖ /๑๗๔

¹¹¹ (กงขา.อ. ๓๙๘-๔๐๐)

สมมติคือรับรองแล้ว ก็สามารถบวชเป็นภิกษุณีได้) ไม่อดทน ไม่อดกลั้น ต่อความเย็น ความร้อน ความหิว ความกระหาย สัมผัสจากเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน คำกล่าวร้าย คำที่ฟังแล้วไม่ดี ความรู้สึกทางกาย ที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ แส่นสาหัส รุนแรง เผ็ดร้อน ที่ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจแทบจะคร่าชีวิต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อุทฺทวาทสวสฺสํ คิหิตํ วุฏฺฐาเปยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹¹²

ก็ภิกษุณีใดบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า หญิงที่มีครอบครัว พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงหญิงที่เคยอยู่ร่วมกับชาย

บทภาษณีย์

หญิงอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่ามีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี บวชให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

หญิงอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

หญิงอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าครบ บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

หญิงอายุครบ ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่ามีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

หญิงมีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าครบ บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. หญิงมีอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุครบ จึงบวชให้
๒. หญิงมีอายุครบ ๑๒ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุครบ จึงบวชให้
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปี แต่ยังไม่ได้ศึกษาสิกขา

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปี ยังไม่ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี หญิงที่บวชเป็นภิกษุณีเหล่านั้นโง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร บรรดาภิกษุณีที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาเหตุมราให้บวชเด็กหญิงมีอายุครบ ๑๒ ปี ผู้ยังมีได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ประการตลอด ๒ ปี พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย ครั้นทรงดำหนิแล้ว ทรงแสดงธรรมมีกถา แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์ให้ศึกษาสมมติ ในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปีแก่หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปี

¹¹² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๐๘๑ /๑๗๖

พระผู้มีพระภาคครั้งทรงดำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วตรัส โทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยงยาก ฯลฯ แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปริบูรณ์ทวาทสวลล คิหิตตํ เทว วสทานิ ฉสุ รมเมสุ อสิกขิตลิกข์ วุจฺจาเปยฺย ปาจิตฺติยนฺติ ฯ¹¹³

ก็ภิกษุณีใดบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปียังไม่ได้ ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติ ทุกกฎ
กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฎ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปีผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว

๒. ภิกษุณีวิกลจริต

๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการบวชให้หญิงที่มีครอบครัวซึ่งสงฆ์ยังไม่ได้สมมติ¹¹⁴

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีบวชให้หญิงที่มีครอบครัว มีอายุครบ ๑๒ ปีผู้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า สิกขมานาทั้งหลาย พวกเธอจงมานี่ จงรู้สิ่งนี้ ประเคนสิ่งนี้ นำสิ่งนี้มา ฉันต้องการสิ่งนี้ จงทำสิ่งนี้ให้เป็นกับปิยะ สิกขมานาเหล่านั้นตอบว่า “แม่เจ้า พวกดิฉันมิใช่สิกขมานา พวกดิฉันเป็น ภิกษุณี”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แสดงธรรมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์ ให้วุฏฺฐานสมมติแก่หญิงที่มีครอบครัวมีอายุ ๑๒ ปีผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้วุฏฺฐาน

¹¹³ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๐๙๗ /๑๗๙

¹¹⁴ วุฏฺฐานสมมติ แปลว่า สมมติการบวช หมายถึง การรับรองให้บวชได้ กรรมชนิดนี้ ภิกษุณีสงฆ์จะให้แก่สิกขมานาผู้ศึกษาประพฤติตามธรรม ๖ ข้อ ครบ ๒ ปี วุฏฺฐานสมมติถือเป็นประกาศนียบัตรรับรองให้บวชเป็นภิกษุณีได้ หญิงที่จะได้รับการบวชเป็นภิกษุณีนั้น นอกจากจะต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ตามขั้นตอนแล้ว ยังต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี แต่ในกรณีนี้ เป็นข้อยกเว้นสำหรับหญิงที่มีครอบครัวแล้วหรือเคยผ่านการแต่งงานมีครอบครัวมาแล้ว แม้เธอจะมีอายุเพียง ๑๒ ปี ถ้าผ่านการศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อ ครบ ๒ พรรษาและสงฆ์ให้การสมมติคือรับรองแล้ว ก็สามารถบวชเป็นภิกษุณีได้ (กฐ.อ. ๓๙๘-๔๐๐)

สมมติ พระผู้มีพระภาคครั้งทรงดำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วตรัส โทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยง
ยาก ฯลฯ แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปริบูรณ์ทวาทสวสฺส คิหิคคฺ เตว วสฺสานิ ฉสุ ธมฺเมสุ ลิกฺขิตลิกฺขํ สงฺเขน อสมมตํ
วฏฺฐาเปยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹¹⁵

ก็ภิกษุณีใดบวชให้หญิงที่มีครอบครัวมีอายุครบ ๑๒ ปี ผู้ได้ศึกษา ศึกษาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแต่
สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้สมมติ คือ สงฆ์ยังมีได้ให้การรับรองการบวชด้วยญัตติทุติยกรรม

บทภาษณีย์

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ
กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้หญิงที่มีครอบครัว มีอายุครบ ๑๒ ปี ผู้ได้ศึกษา ศึกษาในธรรม ๖ ข้อ
ตลอด ๒ ปีและสงฆ์สมมติแล้ว
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการไม่อนุเคราะห์สหชีวินีตลอด ๒ ปี

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาบวชให้สหชีวินี แล้วไม่อนุเคราะห์ ทั้งไม่ให้ผู้อื่นอนุเคราะห์ตลอด ๒ ปี สห
ชีวินีผู้บวชเป็นภิกษุณีเหล่านั้นเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้จักสิ่งควรหรือไม่ควร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย
แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี สหชีวินี วฏฺฐาเปตฺวา เทว วสฺสานิ เนว อนุคฺคณฺเหยย น อนุคฺคณฺหาเปยฺย
ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹¹⁶

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สหชีวินีแล้วไม่อนุเคราะห์ ไม่ให้อนุเคราะห์ตลอด ๒ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า สหชีวินี พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงสัทธิวิหารินี

¹¹⁵ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๐๓ /๑๘๑

¹¹⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๐๘ /๑๘๓

คำว่า ไม่อนุเคราะห์ คือ ไม่อนุเคราะห์เองด้วยอุทเทส ปริปุจฉา โอวาท อนุศาสน์

คำว่า ไม่ให้อนุเคราะห์ คือ ไม่สั่งภิกษุณีอื่น พอทอดธูระว่า “จะไม่อนุเคราะห์ จะไม่ให้ผู้อื่นอนุเคราะห์ ตลอด ๒ ปี” ต้อง อาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้ไม่อนุเคราะห์ในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการไม่ติดตามปวัตตินีตลอด ๒ ปี

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายไม่ติดตาม¹¹⁷ ปวัตตินีผู้บวชให้ตลอด ๒ ปี พวกเธอเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้จักสิ่งควรหรือไม่ควร บรรดาภิกษุณีผู้มกน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนา ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลาย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี วุฏฐาปีติ ปวัตตินี เทว วสุธานี นานุพนเรยย ปาจิตติยนติ ฯ¹¹⁸

ก็ภิกษุณีใดไม่ติดตามปวัตตินี(อุปัชฌาย์) ผู้บวชให้ตลอด ๒ ปี ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ไม่ติดตาม คือ ไม่อุปัชฌาภิกษุณีเอง พอทอดธูระว่า “จะไม่ติดตามไปตลอด ๒ ปี” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่ติดตามอุปัชฌาย์เป็นคนเขลาหรือมีความละเอียด
๒. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๘.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการไม่พาสหชีวินีหนีไป

¹¹⁷ “ไม่ติดตาม” หมายถึง ไม่อุปัชฌาภิกษุณีด้วยจฺรณ ดินเหนียว ไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า (กงฺขา. ๓๙๘)

¹¹⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๑๒ /๑๘๔

เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีถูกลนันทาบวชให้สหชวีณี แล้วไม่พาหสิกไป ทั้งไม่ให้ผู้อื่นพาหสิกไป สามิจึงจับ(สหชวีณี นั้น) บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี สหชวีณี วุฏฐาเปตวา เนว วูปกาเสยย น วูปกาสาเปยย อนตมโส ฉปฺปญฺจโยชนา นิปี ปาจิตฺตียนฺติ ฯ¹¹⁹

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สหชวีณีแล้วไม่พาหสิกไป ไม่ให้พาหสิกไป โดยที่สุดแม้สิ้นระยะทาง ๕-๖ โยชน์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

พอทอดธุระว่า “จะไม่พาหสิกไป ทั้งจะไม่ให้พาหสิกไปแม้สิ้นระยะทาง ๕-๖ โยชน์” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่หสิกไปในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้ภิกษุณีเป็นเพื่อน
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙ กุมารีภูตวรรค หมวดว่าด้วยกุมารี

๔.๙.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการบวชให้กุมารีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้กุมารีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี กุมารีที่บวชเป็นภิกษุณีเหล่านั้นไม่อดทน ไม่อดกลั้นต่อความเย็น ความร้อน ความหิว ความกระหาย สัมผัสจากเปลือก ยุง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน คำกล่าวร้าย คำที่ฟังแล้วไม่ดี ความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ แสนสาหัส รุนแรง เผ็ดร้อน ที่ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อุณวีสตีวสฺสํ กุมารีภูตํ วุฏฐาเปยย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ¹²⁰

¹¹⁹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๑๖ /๑๘๕

¹²⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๒๐ /๑๘๖

ก็ภิกษุณีใดบวชให้กุมารมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คือ มีอายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี

บทภาษณีย์

กุมารมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุต่ำ ๒๐ ปี บวชให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

กุมารมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กุมารมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าครบ บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปี ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุครบ ๒๐ ปี บวชให้ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. กุมารมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุครบ ๒๐ ปี จึงบวชให้
๒. กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปี ภิกษุณีสำคัญว่าอายุครบ ๒๐ ปี จึงบวชให้
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการบวชให้กุมารที่ยังไม่ได้ศึกษาในธรรม ๒ ข้อ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปีแต่ยังไม่ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๒ ข้อตลอด ๒ ปี พวกเธอโง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร

พระผู้มีพระภาคครั้งทรงดำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้ว แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปริบูรณ์วิสตีวสสํ กุมาริภูตํ เทว วสฺสานิ ฉสุ ธมฺเมสุ อสิกฺขิตสิกฺขํ
วุจฺจาเปยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹²¹

ก็ภิกษุณีใดบวชให้กุมารมีอายุครบ ๒๐ ปีผู้ยังไม่ได้ศึกษาสิกขา ในธรรม ๒ ข้อตลอด ๒ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ผู้ยังไม่ได้ศึกษาสิกขา คือ ภิกษุณีสงฆ์ยังไม่ได้ให้สิกขา หรือให้แล้วแต่เธอทำขาด

บทภาษณีย์

กรรมที่ทำไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

¹²¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๒๖ /๑๘๘

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้กุมารี่อายุครบ ๒๐ ปีผู้ศึกษาธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการบวชให้กุมารี่ที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้กุมารี่มีอายุครบ ๒๐ ปีผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า สิกขมานาทั้งหลาย พวกเธอจงมานี้ จงรู้สิ่งนี้ ประเคนสิ่งนี้ นำสิ่งนี้มา ฉันต้องการสิ่งนี้ จงทำสิ่งนี้ให้เป็นกับปิยะ กุมารี่เหล่านั้นกล่าวว่า แม่เจ้า พวกดิฉันมิใช่สิกขมานา พวกดิฉันเป็นภิกษุณี พระผู้มีพระภาคครั้งทรงตำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วตรัส โทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยงยาก ฯลฯ แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปริปัญณวิสตีวสสํ กุมารี่ภูตํ เทว วสฺสานิ ฉสุ ฆมเมสุ สิกฺขิตฺติกฺขํ
สงฺเขน อสมมตํ วุฏฺฐาเปยฺย ปาจิตฺตียนติ ฯ¹²²

ก็ภิกษุณีใดบวชให้กุมารี่มีอายุครบ ๒๐ ปี ผู้ได้ศึกษาสิกขาใน ธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้วแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ คือ สงฆ์ยังมีได้ให้วุฏฐานสมมติด้วยอุตติหุตติกรรม

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติ ทุกกฏ

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้กุมารี่อายุครบ ๒๐ ปี ผู้ได้ศึกษาสิกขาในธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีที่สงฆ์สมมติแล้ว
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยภิกษุณีมีพรรษาต่ำกว่า ๑๒ เป็นปวัตตินิ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

¹²² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๓๒ /๑๘๒

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายมีพรรษাত่ำกว่า ๑๒ บวชให้กุลธิดา พวกเธอเป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร แม้พวกสัทธวิhariณีก็เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันต่าหนิ ประณาม โพนทะนา ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อุทฺทวาทสวสสา วุฏฺฐาเปยฺย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ¹²³

ก็ภิกษุณีใดมีพรรษাত่ำกว่า ๑๒ บวชให้กุลธิดา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า มีพรรษাত่ำกว่า ๑๒ คือ พรรษายังไม่ถึง ๑๒

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีพรรษาครบ ๑๒ บวชให้กุลธิดา
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยภิกษุณีมีพรรษาครบ ๑๒ เป็นปวัตตินีแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายมีพรรษาครบ ๑๒ แล้วแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติเป็นปวัตตินี¹²⁴ บวชให้กุลธิดา พวกเธอเป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควร หรือไม่ควร แม้สัทธวิhariณีก็เป็นผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้สิ่งที่ควรหรือไม่ควร พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิแล้วได้ทรงแสดงธรรมมีกถาแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวุฏฐาปนสมมติแก่ภิกษุณีผู้มีพรรษาครบ ๑๒ แล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงให้วุฏฐาปนสมมติ ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงตำหนิภิกษุณีเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วจึงรับสั่ง ให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ปริปุณฺณทวาทสวสสา สงฺเขน อสมฺมตา วุฏฺฐาเปยฺย ปาจิตฺตียนฺติ ฯ¹²⁵

ก็ภิกษุณีใดมีพรรษาครบ ๑๒ แล้วแต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติบวช(อุปสมบท)ให้กุลธิดา ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้สมมติ คือ สงฆ์ยังมีได้ให้วุฏฐาปนสมมติด้วยญัตติทุติย กรรมวาจา

กรรมที่ทำไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ทำถูกต้อง ภิกษุณีไม่แน่ใจ บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

¹²³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๓๗ /๑๙๓

¹²⁴ “ปวัตตินี” หมายถึง ภิกษุณีผู้เป็นอุปัชฌาย์มีพรรษาย่อนกว่า ๑๒ หมายถึง บวชเป็นภิกษุณียังไม่ครบ ๑๒ พรรษา (กษา.อ. ๔๐๐)

¹²⁵ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๔๒ /๑๙๖

กรรมที่ไม่ถูกต้อง ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นกรรมที่ไม่ถูกต้อง บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีมีพรรษาครบ ๑๒ แล้ว และสงฆ์สมมติแล้ว จึงบวชให้ กุลธิดา
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการบ่นว่าภายหลัง

เรื่องภิกษุณีจันทกาลิ

ครั้งนั้น ภิกษุณีจันทกาลิเข้าไปหาภิกษุณีสงฆ์ ขอวุฒฐาปนสมมติ ลำดับนั้น ภิกษุณีสงฆ์กำหนดพิจารณาเธอในขณะนั้นแล้วไม่ยอมให้วุฒฐาปนสมมติ ด้วยกล่าวว่า แม่เจ้า เธออย่าบวชให้กุลธิดาเลย ภิกษุณีจันทกาลิก็รับคำของสงฆ์ ครั้นต่อมา ภิกษุณีสงฆ์ให้วุฒฐาปนสมมติแก่ภิกษุณีเหล่าอื่น ภิกษุณีจันทกาลิจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ดิฉันเท่านั้นเป็นคนเขลา ดิฉันเท่านั้นไม่มีความละอาย ที่ทำให้สงฆ์ให้วุฒฐาปนสมมติแก่ภิกษุณีเหล่าอื่น ไม่ให้ แก่ดิฉันเท่านั้น” บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลาย ให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อลอนดาว เต อยเย วุฒฐาปีเตนาติ วุจจมานา เอว สพุพตถ ฌาตพพิ ฯ สาธูติ ปฏิสสุณิตวา ปจฉา ชียนธมมํ อาปชเชยย ปาจิตตियนติ ฯ¹²⁶

ก็ภิกษุณีได้อันสงฆ์กล่าวอยู่ว่า “แม่เจ้า เธออย่าบวชให้กุลธิดาเลย” รับคำแล้ว ภายหลังกลับบ่นว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า แม่เจ้า เธออย่าบวชให้กุลธิดาเลย ความว่า แม่เจ้า เธออย่าให้กุลธิดา อุปสมบทเลย เธอรับคำแล้ว ภายหลังกลับบ่นว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้บ่นว่าภิกษุณีสงฆ์ที่มักกระทำไปด้วยความชอบ ด้วยความซัง ด้วยความหลง ด้วยความกลัว
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการบอกสิกขมานาให้ถวายจีวรแล้วไม่บวชให้

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

¹²⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๔๗ /๑๙๗

ครั้งนั้น สิกขมานารูปหนึ่งเข้าไปหาภิกษุณีอุลลันทา ขออุปสมบทภิกษุณีอุลลันทากล่าวกับ สิกขมานานั้นว่า แม่คุณ ถ้าเธอจักให้จีวรแก่เรา เมื่อเป็นอย่างนี้ เราก็จะบวชให้เธอ แล้วไม่บวชให้ ไม่ชวนชวาย ไซ้ให้บวชให้ ลำดับนั้น สิกขมานานั้นจึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันดำหนี ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้น แสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี สิกขมานา สเจ เม ตวํ อยะเย จีวรํ ทสฺสสฺสึ เอวาหนตํ วุจฺจสาเปสฺสามีติ วตฺวา สา ปจฺฉา อนนฺตรายิกิณี เนว วุจฺจสาเปยฺย น วุจฺจสาปนาย อุตฺตสฺสกํ กเรยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹²⁷

ก็ภิกษุณีใดกล่าวกับสิกขมานาว่า “แม่คุณ ถ้าเธอจักให้จีวรแก่เรา เมื่อเป็นอย่างนี้ เราก็จะบวชให้เธอ” ภายหลังภิกษุณีนั้นผู้ไม่มีอันตราย ไม่บวชให้ ไม่ชวนชวายไซ้ให้บวชให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ไม่ชวนชวายไซ้ให้บวชให้ คือ ไม่สั่งภิกษุณีรูปอื่นพ้อทอตรูระว่า “จะไม่บวชให้ ไม่ชวนชวายไซ้ให้ บวชให้” ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่บวชให้ในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไซ้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๘ สิกขาบทที่ ๘ ว่าด้วยการบอกสิกขมานาให้ติดตามตลอด ๒ ปีแล้วไม่บวชให้

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น สิกขมานารูปหนึ่งเข้าไปหาภิกษุณีอุลลันทาขออุปสมบท ภิกษุณีอุลลันทาได้กล่าวกับ สิกขมานานั้นดังนี้ว่า “แม่คุณ ถ้าเธอจักติดตาม ฉันตลอด ๒ ปี เมื่อเป็นอย่างนี้ ฉันจะบวชให้เธอ” แล้วไม่บวช ให้ ไม่ชวนชวายไซ้ให้บวชให้ ลำดับนั้น สิกขมานานั้นบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ

บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อยได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

¹²⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๕๑ /๑๙๙

ยา ปน ภิกขุณี สิกขมานัน สเจ มํ ตวํ อยเย เทว วสุธานี อนุพนธิสฺสลิ เอวาหนตํ
วฺภูจาเปสสามีตี วตฺวา सा पज्जा अनन्तरायिणी नेव वฺภูजापेय्य न वฺภูजापนาย उस्सुकं
क्रेय्य पाजित्तियन्ति ๑¹²⁸

ก็ภิกษุณีใดกล่าวกับสิกขมานาน่าว่า □แม่คุณ ถ้าเธอจักติดตามเราตลอด ๒ ปี เมื่อเป็นอย่างนั้น เราก็จะ
บวชให้เธอ ภายหลังภิกษุณีนั้นผู้ไม่มีอันตรายไม่บวชให้ ไม่ชวนชวายุให้ให้บวชให้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์
สิกขาบทวิภังค์

คำว่า แม่คุณ ถ้าเธอจักติดตามเราตลอด ๒ ปี ความว่า เธอจักอุปฐากเรา ตลอด ๒ ปี

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้ไม่บวชให้ในเมื่อมีอันตราย
๒. ภิกษุณีแสวงหาแล้วแต่ไม่ได้
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๕. ภิกษุณีวิกลจริต
๖. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๙ สิกขาบทที่ ๙ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาผู้คลุกคลีกับชาย

เรื่องภิกษุณีอุลลันทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาบวชให้สิกขมานา ชื่อจันทกาลิผู้คลุกคลีกับชาย คลุกคลีกับเด็ก ตูรัย ผู้ทำ
ชายให้ระทมโศก บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตาคาฬิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุ
ทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก
สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ปุริสสํสฺสจํ กุมารกสํสฺสจํ จณฺที โสกาवสฺสํ สิกขมานัน वฺภูजापेय्य
पाजित्तियन्ति ๑¹²⁹

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานาผู้คลุกคลีกับชาย คลุกคลีกับเด็ก ตูรัย ผู้ทำชายให้ระทมโศก ต้องอาบัติ
ปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ชาย ได้แก่ ชายผู้มีอายุถึง ๒๐ ปี ที่ชื่อว่า เด็ก ได้แก่ ชายผู้มีอายุไม่ถึง ๒๐ ปี

ที่ชื่อว่า ผู้ทำชายให้ระทมโศก คือ ผู้ก่อทุกข์ คือ นำความโศกให้แก่ชายอื่น

¹²⁸ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๕๕ /๒๐๐

¹²⁹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๕๙ /๒๐๒

ภิกษุณีตั้งใจว่า จะบวชให้ แล้วแสวงหาคณะ อาจารย์ บาทรหรือจีวร หรือ สมมติสีมา ต้องอาบัติทุกกฏ จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจา ๒ ครั้งต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจาครั้งสุดท้าย ภิกษุณีผู้เป็นอุปัชฌาย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ คณะและอาจารย์ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่รู้จึงบวชให้
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๐ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาที่ยังไม่ได้รับอนุญาต

เรื่องภิกษุณีอุลลันนทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันนทาบวชให้สิกขมานาผู้ที่มารดาบิดาบ้าง สามีบ้างยังไม่ได้อนุญาต ต่อมา มารดา บิดาบ้าง สามีบ้างตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่าไหนแม่เจ้าอุลลันนทาจึงบวชให้สิกขมานา ที่พวกเรายังมีได้อนุญาตเล่า

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี มาตาปิตุหิ वा สามिगेन वा अननुญ्जातं สิกขมานं วุञ्जสาเปยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³⁰

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานาที่มารดาบิดาหรือสามีบ้างยังไม่ได้อนุญาต ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ให้บวช คือ ให้อุปสมบท ตั้งใจว่า จักให้อุปสมบท แล้วแสวงหาคณะก็ดี อาจารย์ก็ดี บาทรก็ดี จีวรก็ดี สมมติสีมาก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ จบญัตติ ต้องอาบัติทุกกฏ จบกรรมวาจาสองครั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว จบกรรมวาจาครั้งสุดท้าย ภิกษุณีผู้อุปัชฌาย์ต้องอาบัติปาจิตตีย์ คณะและอาจารย์ ต้องอาบัติทุกกฏ.

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีไม่รู้จึงบวชให้
๒. ภิกษุณีขออนุญาตก่อนค่อยบวชให้
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๑๑ สิกขาบทที่ ๑๑ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาด้วยการให้ปารีวาสิกฉันทะ

เรื่องภิกษุณีอุลลันนทา

ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันนทานิมนต์ภิกษุเถระทั้งหลาย ให้ประชุมกันด้วยกล่าวว่า ดิฉันจักบวชให้ สิกขมานา ครั้นเห็นของเคี้ยวของฉันจำนวนมาก จึงนิมนต์พระเถระทั้งหลายให้กลับไปด้วยกล่าวว่า พระคุณเจ้า

¹³⁰ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๖๓ /๒๐๓

ดิฉันจะยังไม่บวชสิกขมานา แล้วนิมนต์พระเทวทัต พระโกกาลิกะ พระกฏโมรคติสสะ พระชัณฑเทวีบุตร และ พระสมุทททัตตะให้ประชุมกันบวชให้สิกขมานา

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี ปารีวาสิกฉนททาเนน สิกขมานา ฎฎจาเปยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³¹

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานาด้วยการให้ปารีวาสิกฉนท¹³² ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ลักษณะทวิภังค์

คำว่า ด้วยการให้ปารีวาสิกฉนท คือ เมื่อที่ประชุมเลิกไปแล้ว๒

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้บวชให้เมื่อบริษัทยังไม่เลิก๑
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๑๒ ลักษณะที่ ๑๒ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาทุก ๆ ปี

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายบวชให้สิกขมานา ทุก ๆ ปี ที่อยู่จึงไม่เพียงพอ คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โइन พวกภิกษุณีบวชให้สิกขมานาทุก ๆ ปี (ทำให้)ที่อยู่ไม่เพียงพอเล่า”

พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี อนวุสสั ฎฎจาเปยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³³

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานาทุก ๆ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบวชให้เว้นระยะ ๑ ปี
๒. ภิกษุณีวิกลจริต

¹³¹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๖๗ /๒๐๕

¹³² ปารีวาสิกฉนท” ประกอบด้วย “ปารีวาสิกะ + ฉนท” คำว่า “ปารีวาสิกะ” แปลว่างดไว้, พักไว้ คำว่า “ฉนท” ความยินยอมให้ที่ผู้อื่นทำกิจนั้น ๆ ได้เมื่อตนไม่ได้อยู่ด้วย รวมเข้าด้วยกัน ปารีวาสิกฉนท แปลว่าความยินยอมที่จะให้ทำกิจนั้น ๆ แต่งไว้ ให้ฉนทไว้แล้วแต่งไว้ = ฉนทค้าง การให้ฉนทมี ๔ อย่าง คือปรีสปารีวาสิก รัตตปารีวาสิก ฉนทปารีวาสิกและอชฌาสนปารีวาสิก ปรีสปารีวาสิก คือภิกษุทั้งหลายประชุมกันด้วยกิจจำเป็นบางอย่าง พอติมีเหตุขัดข้อง เช่นฝนตก ภิกษุเหล่านั้นเห็นว่าไม่สะดวก จึงลุกหนีไปที่อื่นโดยที่ยังไม่สละเลิกฉนทนั้น ก็เพราะยังไม่สละเลิกฉนทนั้น จะทำกิจโดยอาศัยฉนทนั้น ย่อมควร

¹³³ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๗๑ /๒๐๖

๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๙.๑๓ สิกขาบทที่ ๑๓ ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาปีละ ๒ รูป

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

พระผู้มีพระภาค พุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลาย บวชสิกขมานาทุกปี ที่สำนักอาศัยไม่เพียงพอ คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณีทั้งหลายจึงได้บวชสิกขมานาทุกปีเล่า ที่สำนักอาศัยจึงไม่เพียงพอกัน.

บรรดาภิกษุณี ผู้มกน้อย ฯลฯ พวกกันตาคาฬิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุ ทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี เอกัง วสสึ เทว วุฏฐาเปยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³⁴

ก็ภิกษุณีใดบวชให้สิกขมานา ๒ รูป¹³⁵ ใน ๑ ปี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า บวชให้สิกขมานา ๒ รูป คือ อุปสมบทให้สิกขมานา ๒ รูป

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีเว้นระยะ ๑ ปี บวชให้สิกขมานารูปเดียว
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐ ฉัตตูปาหนวรรค หมวดว่าด้วยร่มและรองเท้า

๔.๑๐.๑ สิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยภิกษุณีผู้ไม่ใช่กัณฐกัณฐและสวมรองเท้า

เรื่องภิกษุณีฉัพพัคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์กัณฐกัณฐและสวมรองเท้า คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม บรรดาภิกษุณี ผู้มกน้อย ฯลฯ พวกกันตาคาฬิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบทแล้วจึง รับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ฉตตูปาหนัง ธาเรยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³⁶

ก็ภิกษุณีใดกัณฐกัณฐและสวมรองเท้า ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนุบัญญัติ

¹³⁴ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๗๕ /๒๐๗

¹³⁵ ภิกษุณีเหล่านั้น บวชให้สิกขมานา เว้นระยะ ๑ ปี เพื่อไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดสิกขาบทที่ ๑๒ แห่งวรรคนี้ แต่บวชให้คราวละ ๒ รูป จึงเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๑๓ นี้ ขึ้นมาอีก (นัย วิ.อ. ๒/๑๑๗๕/๕๒๒)

¹³⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๗๘ /๒๐๘

เรื่องภิกษุณีเป็นไข้

สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นไข้ ขาตรัมและรองเท้าแล้ว เธอจะไม่มีความสุข พวกภิกษุจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ฯลฯ ทรงอนุญาตรุ่มและรองเท้า

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรุ่มและรองเท้าแก่ ภิกษุณีผู้เป็นไข้” แล้วรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระอนุบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อคิลานา ฉตตุปาหนิ ธาเรยย ปาจิตตियนฺติ ฯ¹³⁷

อนึ่ง ภิกษุณีใดผู้ไม่เป็นไข้ กัณรุ่มและสวมรองเท้า¹³⁸ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ผู้อาพาธ คือ ผู้ที่เว้นรุ่มและรองเท้าแล้วไม่สบาย ซึ่งรุ่ม มี ๓ ชนิด คือ รุ่มผ้าขาว ๑ รุ่มลำแพน ๑ รุ่มใบไม้ ๑ ที่เขาเย็บเป็นวงกลม.

บทภาษณีย์

ทุกกฏ

ภิกษุณีกัณรุ่ม แต่ไม่สวมรองเท้า สวมรองเท้า แต่ไม่กัณรุ่ม ต้องอาบัติทุกกฏ

เป็นไข้ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่เป็นไข้ ภิกษุณีไม่แน่ใจ กัณรุ่มและสวมรองเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ

เป็นไข้ ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นไข้ กัณรุ่มและสวมรองเท้า ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๒. ภิกษุณีใช้รุ่มอยู่ในอารามหรืออุปัชฌาย์แห่งอาราม
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๒ สิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการเดินทางด้วยยานพาหนะ

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพคคีย์โดยสารยานไป คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

¹³⁷ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๘๐ /๒๐๘

¹³⁸ รุ่ม ได้แก่รุ่ม ๓ ชนิด คือ (๑) รุ่มขาว (๒) รุ่มลำแพน (๓) รุ่มใบไม้ ที่เย็บเป็นวงกลม เย็บเข้ากับซี่ ภิกษุณีกัณรุ่ม แม้ครั้งเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ยา ปน ภิกขุณี ยาเนน ยาเยยย ปาจิตตियนติ ฯ¹³⁹

ก็ภิกษุณีใดโดยสารยานไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนุบัญญัติ เรื่องภิกษุณีเป็นไข้

สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นไข้ ไม่สามารถจะเดินเท้าไปได้ พวกภิกษุจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ฯลฯ ทรงอนุญาตยานพาหนะ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานแก่ภิกษุณีผู้เป็นไข้” แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระอนุบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี อคิลานา ยาเนน ยาเยยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴⁰

อนึ่ง ภิกษุณีใดผู้ไม่เป็นไข้ โดยสารยานไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า ยาน ได้แก่ วอ รถ เกวียน คานหาม แคร่ เปลหาม

คำว่า โดยสาร...ไป คือ ไปด้วยยานแม้ครั้งเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาชนีย์

เป็นไข้ ภิกษุณีสำคัญว่าไม่เป็นไข้ ภิกษุณีไม่แน่ใจ ภิกษุณีสำคัญว่าเป็นไข้ โดยสารยานไป ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๒. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๓ สิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการใช้เครื่องประดับเอว

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

ครั้งนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นภิกษุณีประจำตระกูลของหญิงคนหนึ่ง หญิงนั้นได้ฝากเครื่องประดับเอว ไปให้หญิงชื่อนั้น ภิกษุณีนั้นคิดว่า ถ้า เราจะใส่บาตรเดินไป เราต้องเสียหายแน่ จึงสวมเครื่องประดับเดินไป เมื่อตายขาด เครื่องประดับเอวตกเรียราดลงบนถนน คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทนาว่าเหมือนหญิงคฤหัสถ์ ผู้บริโศกคาม บรรดาภิกษุณีผู้มักน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลาย ให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

¹³⁹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๘๔ /๒๑๐

¹⁴⁰ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๑๘๖ /๒๑๐

ยา ปน ภิกษุณี สงฆาณี ธาเรยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴¹

ก็ภิกษุณีได้ใช้เครื่องประดับเอว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า เครื่องประดับเอว ได้แก่ เครื่องประดับที่สวมเอวชนิดใดชนิดหนึ่ง

คำว่า ใช้ คือ ภิกษุณีใช้แม้ครั้งเดียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีใช้สายรัดเอวเพราะมีเหตุผลคืออาพาธ
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๔ สิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการใช้เครื่องประดับของสตรี

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพคคีย์ใช้เครื่องประดับของหญิง คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทนาว่าเหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม บรรดาภิกษุณี ผู้มีกน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี อิตถาลงการํ ธาเรยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴²

ก็ภิกษุณีได้ใช้เครื่องประดับของสตรี ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า เครื่องประดับของสตรี ได้แก่ เครื่องประดับศีรษะ เครื่องประดับลำคอ เครื่องประดับมือ เครื่องประดับเท้า เครื่องประดับสะเอว

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีใช้เครื่องประดับของสตรีเพราะมีเหตุผลคืออาพาธ
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๕ สิกขาบทที่ ๕ ว่าด้วยการใช้ของหอมเครื่องย้อมผิว

เรื่องภิกษุณีฉัพคคีย์

¹⁴¹ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๙๑ /๒๑๒

¹⁴² วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๙๕ /๒๑๓

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์สรลงสนานด้วยของหอมและเครื่องย้อมผิว คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ ผู้บริโภคกาม บรรดาภิกษุณี ผู้มีกนน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดง ดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี คนธวณณเคน นหาเยยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴³

ก็ภิกษุณีใดสรลงสนานด้วยของหอมและเครื่องย้อมผิว ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า สรลงสนาน คือ ภิกษุณีสรลงสนาน ต้องอาบัติทุกกฏในขณะที่สรลงสนาน สรลงสนานเสร็จ ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีสรลงสนานเพราะมีเหตุผลคืออาหาร
๒. ภิกษุณีวิกลจริต
๓. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๖ สิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการใช้ผงแบ่งอบกลิ่น

เรื่องภิกษุณีฉัพพัคคีย์

ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์สรลงสนานด้วยแบ่งที่อบกลิ่น คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม บรรดาภิกษุณี ผู้มีกนน้อย ฯลฯ พวกกันตำหนิ ประณาม โพนทะนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี วาสิตเคน ปิณณาเคน นหาเยยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴⁴

ก็ภิกษุณีใดสรลงสนานด้วยแบ่งอบกลิ่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

ที่ชื่อว่า แบ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงแบ่งงา

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีสรลงสนานเพราะมีเหตุผลคืออาหาร
๒. ภิกษุณีสรลงสนานด้วยแบ่งที่ใช้ตามปกติ

¹⁴³ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๑๙๙ /๒๑๔

¹⁴⁴ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๒๐๓ /๒๑๕

๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๗ สิกขาบทที่ ๗ ว่าด้วยการให้บิณฑบาต

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายใช้ภิกษุณีให้บิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต คนทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นแล้ว
ตำหนิ ประณาม โพนทนา เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม

บรรดาภิกษุณี ผู้มักน้อย ฯลฯ พากันตำหนิ ประณาม โพนทนาได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุ ทั้งหลายให้
ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยก
สิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ภิกษุณียา อุมมททาเปยย วา ปริมททาเปยย วา ปาจิตตियนฺติ ฯ¹⁴⁵

ก็ภิกษุณีใดใช้ภิกษุณีให้บิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๒. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๘ สิกขาบทที่ ๘-๙-๑๐ ว่าด้วยการใช้(สิกขมานา ฯลฯ สามเณรี ฯลฯ)คฤหัสถ์ให้บิณฑบาต

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลาย(ใช้สิกขมานาให้บิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต ฯลฯ ใช้สามเณรีให้บิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต
 ฯลฯ) ใช้หญิงคฤหัสถ์ ให้นำบิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต คนทั้งหลายเที่ยวจาริกไปตามวิหารเห็นจึงตำหนิ ประณาม
 โพนทนาว่า เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี คิหินียา อุมมททาเปยย วา ปริมททาเปยย วา ปาจิตตियนฺติ ฯ¹⁴⁶

ก็ภิกษุณีใด(ใช้สิกขมานา ฯลฯ ใช้สามเณรี ฯลฯ) ใช้หญิงคฤหัสถ์¹⁴⁷ ให้นำบิณฑบาต ให้นำบิณฑบาต ต้องอาบัติ
 ปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

¹⁴⁵ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๒๐๗ /๒๑๖

¹⁴⁶ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๒๑๑ /๒๑๗

¹⁴⁷ หญิงคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงสตรีผู้ครองเรือน

๑. ภิกษุณีใช้ให้บีบหรือนวดเพราะอาพาธเป็นเหตุ
๒. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๙ สิกขาบทที่ ๑๑ ว่าด้วยการนั่งบนอาสนะโดยไม่ขอโอกาสก่อน

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายไม่บอกก่อน นั่งบนอาสนะข้างหน้าภิกษุ ภิกษุทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า ไฉนพวกภิกษุณีไม่บอกก่อนนั่งบนอาสนะข้างหน้าภิกษุ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกษุณี ภิกษุสฺส ปุโรโต อนาปุจฺฉา อาสนเณ นิสีเทยฺย ปาจิตฺตियนฺติ ฯ¹⁴⁸

ก็ภิกษุณีใดไม่บอกก่อนนั่งบนอาสนะข้างหน้าภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า นั่งบนอาสนะ คือ ภิกษุณีนั่งโดยที่สุดแม้บนพื้นดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้อธิบาย ภิกษุณีไม่แน่ใจ นั่งบนอาสนะ ต้องอาบัติทุกกฏ

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว นั่งบนอาสนะ ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีบอกก่อนจึงนั่งบนอาสนะ
๒. ภิกษุณผู้เป็นไข้
๓. ภิกษุณีผู้มีเหตุขัดข้อง
๔. ภิกษุณีวิกลจริต
๕. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๑๐ สิกขาบทที่ ๑๒ ว่าด้วยการถามปัญหาภิกษุณีโดยไม่ได้ออกโอกาส

เรื่องภิกษุณีหลายรูป

ครั้งนั้น ภิกษุณีทั้งหลายถามปัญหาภิกษุที่ตนยังไม่ได้ขอโอกาส ภิกษุทั้งหลายจึงตำหนิ ประณาม โพนทนาว่า ไฉน พวกภิกษุณีจึงถามปัญหาภิกษุที่ตนยังไม่ได้ขอโอกาสเล่า ได้นำเรื่องนี้ไปบอกภิกษุทั้งหลายให้ทราบ พวกภิกษุได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลาย ยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

¹⁴⁸ วิ.ภิกษุณี.(บาลี) ๓/๑๒๑๕ /๒๑๘

ยา ปน ภิกขุณี อโนกาสกตํ ภิกขุ ปณห์ ปุจเฉยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁴⁹

ก็ภิกษุณีใดถามปัญหาภิกษุที่ตนยังไม่ได้ขอโอกาส ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

คำว่า ถามปัญหา คือ ภิกษุณีขอโอกาสในพระสูตรแต่ถามพระวินัยหรือพระอธิธรรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ขอโอกาสในพระวินัย แต่ถามพระสูตรหรือพระอธิธรรม ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ขอโอกาสในพระอธิธรรม แต่ถามพระสูตรหรือพระวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์

บทภาษณีย์

ยังไม่ได้บอก ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้ออก ภิกษุณีไม่แน่ใจ ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว ถามปัญหา ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์

บอกแล้ว ภิกษุณีสำคัญว่ายังไม่ได้ออก ภิกษุณีไม่แน่ใจ ภิกษุณีสำคัญว่าบอกแล้ว ถามปัญหา ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีขอโอกาสแล้วจึงถาม
๒. ภิกษุณีขอโอกาสโดยมิได้เจาะจงแล้วจึงถามในปิฎกใดปิฎกหนึ่ง
๓. ภิกษุณีวิกลจริต
๔. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๐.๑๑ สิกขาบทที่ ๑๓ ว่าด้วยการเข้าหมู่บ้านโดยไม่มีผ้ารัดถัน

เรื่องภิกษุณีรูปหนึ่ง

สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งไม่มีผ้ารัดถัน เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ขณะที่เธอเดินอยู่บนถนนลมบ้าหมูพัดเปิดสังขมาวิเวกขึ้นคนทั้งหลายส่งเสียงว่า ถันและท้องของแม่เจ้าสวยจริง ภิกษุณีนั่นถูกคนทั้งหลาย เยาะเย้ยจึ่งแค้นใจ ครั้นเธอไปถึงที่อยู่จึงบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุณีทั้งหลายทราบ พวกภิกษุณีได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุณีทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

พระบัญญัติ

ยา ปน ภิกขุณี อสงกจฉิกา คามํ ปวิเสยย ปาจิตตियนติ ฯ¹⁵⁰

ก็ภิกษุณีใดไม่มีผ้ารัดถันเข้าหมู่บ้าน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทวิภังค์

¹⁴⁹ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๒๒๐ /๒๒๐

¹⁵⁰ วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๑๒๒๕ /๒๒๑

คำว่า เข้าหมู่บ้าน คือ สำหรับหมู่บ้านที่มีรั้วล้อม เดินเลยเขตรั้วล้อม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สำหรับหมู่บ้านที่ไม่มีรั้วล้อม ก้าวพ้นอุปจารไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์

อนาปัตติวาร

ภิกษุณีต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุณีถูกขิงจิวรไป
๒. ภิกษุณีจิวรหาย
๓. ภิกษุณีผู้เป็นไข้
๔. ภิกษุณีผู้หลงลืม
๕. ภิกษุณีไม่รู้ตัว
๖. ภิกษุณีวิกลจริต
๗. ภิกษุณีต้นบัญญัติ

๔.๑๑ สรุปท้ายบท

คำว่า ปาจิตตีย์ แปลว่า ทำกุศลจิตกล่าวคือกุศลธรรมของผู้ตั้งใจต้องอาบัติให้ตกไป โดยสรุปก็คือ ทำจิตให้ตกไป และจิตที่ถูกทำให้ตกไปนั้น ย่อมพลาดจากอริยมรรค หรือทำอริยมรรคให้เสียไป และปาจิตตีย์นี้เป็นเหตุให้จิตลุ่มหลง¹⁵¹ เป็นชื่ออาบัติ หมายถึงอาบัติปาจิตตีย์ซึ่งเป็นลหุกาบัติ คืออาบัติเบา และเป็นสเตกัจฉา คือยังพอแก้ไขได้ เมื่อภิกษุณีต้องเข้าแล้ว สามารถพ้นได้ด้วย การแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ เป็นชื่อบทบัญญัติ ๑๖๖ สิกขาบท มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุทธิกาปาจิตตีย์ แปลว่า ปาจิตตีย์ล้วน

ปาจิตตีย์ของภิกษุณีแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) อสาธารณบัญญัติ (๒) สาธารณบัญญัติ ในภิกษุณีวิภังค์ แสดงไว้แต่สาธารณบัญญัติ ปาจิตตียกัณฑ์ แบ่งเป็น ๑๖ วรรค คือ อสาธารณบัญญัติ ๙ วรรค

ภิกษุณีปวัตตินีบวชให้เด็กหญิงดังกล่าวมานี้ย่อมถูกปรับอาบัติ แต่ถ้าบวชให้เด็กหญิงที่แต่งงานมีครอบครัวอายุครบ ๑๒ ปี ผู้ได้สมานานปฏิบัติธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี และสงฆ์ให้การรับรองแล้ว ไม่ถูกปรับอาบัติ¹⁵²

ประเด็นที่น่าศึกษา ก็คือว่า ตามปกติหญิงที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้นั้น นอกจาก ต้องสมานานปฏิบัติธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปีแล้ว ยังต้องมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ อีกด้วย คำถามก็คือว่า “เพราะเหตุไร หญิงที่มีอายุเพียง ๑๒ ปี เมื่อได้ผ่านขั้นตอนตามที่กำหนดไว้แล้วจึงสามารถบวชเป็นภิกษุณีได้” คำตอบก็คือ หญิงในที่นี้หมายถึงหญิงที่มีครอบครัวแล้ว หญิงที่อยู่ในความครอบครองของชาย¹⁵³ หญิงเหล่านี้มีประสบการณ์ในชีวิตครองเรือน ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ แม้จะมีอายุเพียง ๑๒ ปีก็สามารถบวชเป็นภิกษุณีได้

¹⁵¹ (วิ.อ.๓/๓๓๙/๔๘๕)

¹⁵² (กงขา.อ. ๔๐๐)

¹⁵³ (คิหิตดา นาม ปุริสนตรคตา วุจจติ (วิ.ภิกษุณี. ๓/๑๐๙๒/๑๗๖) แปลว่า หญิงที่มีครอบครัว พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงหญิงที่เคยอยู่ร่วมกับชาย ดูใน ๑๐๙๒/๓๐๖, กงขา.อ. ๓๙๘)

๘. กุมารีภูตวรรค หมวดว่าด้วยกุมารี ที่ชื่อว่า “กุมารีภูตวรรค” เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑-๓ คำว่า “กุมารี” หมายถึงสามเณรี¹⁵⁴ เป็นคำที่ต้องการเน้นให้เห็นว่า “สามเณรี” เป็นเด็กหญิงบริสุทธิ์ ยังอยู่ในภาวะเป็นเด็ก

ประเด็นที่น่าศึกษาในกุมารีภูตวรรค คือ วิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนของการบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับภิกษุณีผู้เป็นอุปัชฌาย์ที่เรียกว่า “ปวัตตินี” และกุลสตรีกุลกุมารีที่จะเข้ามาบวชเป็นภิกษุณี ภิกษุณีจะเป็นปวัตตินีผู้บวชให้กุลธิดานั้น ต้องมีพรรษาครบ ๑๒ นับจากวันบวชเป็นภิกษุณี และสงฆ์ให้วุฒฐาปณสมมติคือตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์แล้ว¹⁵⁵

¹⁵⁴ (ดูใน ๑๑๓๓/๓๓๑, กงฺขา.อ. ๔๐๐)

¹⁵⁵ (ดูใน ๑๑๔๐-๑๑๔๑/๓๓๕-๓๓๖, กงฺขา.อ. ๔๐๐) และสามารถบวชให้กุลธิดาได้ ๒ ปีต่อ ๑ คน (ดูใน ๑๑๗๐-๑๑๗๒/๓๕๖-๓๕๗, ๑๑๗๖/๓๕๖-๓๕๗, กงฺขา.อ. ๔๐๔)

๔.๑๒ คำถามท้ายบท

๑. คำว่า ประวัตินี้ สิกขมานา กุมารี หมายถึงใคร จงอธิบาย
๒. ประวัตินี้บวรสิกขมานาได้ตามใจหรือปี่ละก็รูป จงอธิบาย
๓. จงอธิบาย หญิงที่มีอายุเพียง ๑๒ ปี เมื่อได้ผ่านขั้นตอนตามที่กำหนดไว้แล้วจึงสามารถบวชเป็นภิกษุณีได้

๔.๑๓ เอกสารอ้างอิงประจำบท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค ๑-๒, และภิกษุณีวิภังค์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ .พุทธย-ตติยสมันตปาสาทิกามหาจุฬารรณภคภค. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑-๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๑-๒-๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ผู้จัดทำ. มหาจุฬาเตปิฎกั ๒๕๐๐ เล่ม ๑-๘. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ศาสนา ๒๕๑๓

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ผู้จัดทำ.สมนตปาสาทิกา มหาจุฬาอภุฎฐภคภค (ปฐม,พุทธโย,ตติโย ภาค). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ . กงขาวิตรณิปุราณ-อภินวภุฎฐภค. กรุงเทพมหานคร : วิญญาน,๒๕๓๒.

_____ . กงขาวิตรณิ. กรุงเทพมหานคร : วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ . สารัตถทีปนีภุฎฐภค. กรุงเทพมหานคร : วิญญาน, ๒๕๓๒.

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)กรุงเทพมหานคร:๒๕๕๙.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๘